T. G‘AFFOROVA, E.SHODMONOV, G. ESHTURDIYEVA

O‘QISH KITOBI

Umumiy o‘rta ta’lim maktablarining 1-sinfi uchun darslik

O‘n beshinchi nashr

O‘zbekiston Respublikasi Xalq ta’limi vazirligi tasdiqlagan

«SHARQ» NASHRIYOT-MATBAA
AKSIYADORLIK KOMPANIYASI
BOSH TAHRIRIYATI
TOSHKENT — 2019

http://eduportal.uz

UO‘K 372.416.2
KBK 81.2.O‘z.—922
O‘—30

Mas’ul muharrir:
Safo Matchonov — pedagogika fanlari doktori, professor.

Taqrizchilar:
Sharofat Yuldosheva — Nizomiy nomidagi TDPU dotsenti;
Qimmatxon Mamatqulova — Respublika Ta’lim markazi metodisti;
Nargiza Nurmatova — Toshkent shahar Yunusobod tumani 273-umumiy o‘rta ta’lim maktabining boshlang‘ich ta’lim o‘qituvchisi.

Shartli belgilar:

 — multimedia ilovasi

 — dars tugadi

O‘—30 **O‘qish kitobi:** 1-sinf uchun darslik / Muallif-tuzuvchilar: T.G‘afforova, E.Shodmonov, G.Eshturdiyeva; Mas’ul muharrir: S.Matchonov. — T.: «Sharq», 2019. — 128 b.

1. G‘afforova T., muallif-tuzuvchi.

UO‘K 372.416.2
KBK 81.2.O‘z.—922

ISBN 978-9943-26-902-6

Respublika maqsadli kitob jamg‘armasi mablag‘lari hisobidan chop etildi.

ISBN 978-9943-26-902-6

© G‘afforova T., Shodmonov E., Eshturdiyeva G.
© «Sharq» NMAK Bosh tahririyati, 2003, 2004, ... 2019.

http://eduportal.uz

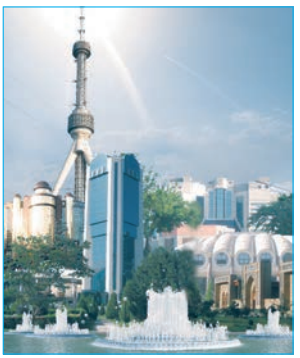
Biz Vatanning ertasi

http://www.ziyonet.uz

VATAN

Nosirjon Jo‘rayev

Vatan — bu bizning tug‘ilgan joyimiz. Lekin bu so‘z faqat joyni emas, bizga qadrdon hamma narsani — ota-onamizni, oilamizni, muqaddas tilimizni, atrofimizni o‘rab turgan tabiatni ham anglatadi.

Inson o‘z Vatanini yaxshi ko‘radi. Shuning uchun ham boshqa yurtga borganlar o‘z Vatanini sog‘inadilar. Vatan biz uchun juda aziz bo‘lgani sababli unga «ona» so‘zini qo‘shib aytamiz. Ona Vatanni faqat yaxshi ko‘rish emas, uni asrab-avaylash ham zarur. Vatan bizning katta uyimizdir. Uni doim sevish va qadrlash kerak.

Savol:

Vatan deganda nimani tushundingiz?

Maqol:

- Ona yerning tuprog‘i ona sutidek aziz.

http://eduportal.uz

Yurt qalqonlari

Dilshod Rajab

O‘zbekiston — hur Vatan,
Baxtimiz ayvonidir.
Armiyamiz mustahkam,
Ona yurt qalqonidir.

Harbiy xizmat faxrimiz —
Bu mardlar maydonidir.
Jasur askar akalar
Ona yurt qalqonidir.

◆ **She’rni yod oling.**

Savollar:

1. 14-yanvar qanday kun?
2. Harbiy bo‘lish uchun nima qilish kerak?

Maqol:

- Ona yurting omon bo‘lsa,
  Rangi ro‘ying somon bo‘lmas.

Tez aytish:

- Bahodir bayroqni Botirga berdimi,
  Botir Bahodirga bayroqni berdimi?

http://edupoint.uz

Vatan surati

To‘lqin Hayit

Vatan, har safar rasmingni chizmoqqa ahd qilaman. Lekin qiynalaman. Sening bugungi har kuning bir ulkan kitob. Dunyoga tanilgan, ko‘plab millat, elatlarni sig‘dirgan buyuk millat diyorisan.

Ulkan qurilishlar maydoni — azim poytaxt Toshkent, betimsol Samarqand, Farg‘ona, Andijon, Namangan, yangi chiroy ochgan Urganch va Xiva, go‘zal obidalar qad ko‘targan Qarshi, Termiz, Navoiy — yana chizmaganlarim qancha!

Shunday xulosaga keldimki, dunyoning eng mohir rassomi ham sening asl suratingni chiza olmaydi. Seni faqat ko‘rish kerak. Ana shundagina butun borlig‘ing qalbda to‘la aks etishi mumkin.

Savol va topshiriqlar:

1. Vatan haqida nimalarni bilib oldingiz?
2. Tug‘ilib o‘sgan joyingiz haqida nimalarni bilasiz? So‘zlab bering.

http://edu.portal.uz

Maqollar:

- Vatansiz inson — kuysiz bulbul.
- Ona yurting — oltin beshiging.

Vatan — bu...

Po‘lat Mo‘min

Vatan deganim bu —
Yurak deganim,
Yurakka Vatanim
Kerak deganim.
Vatan deganim bu —
Yurak deganim,
Birov-biroviga
Kerak deganim.
Aslida Vatan bu —
Tug‘ilgan joyim,
Birinchi qadamim
Yetgan qo‘rg‘onim.

◆ **She’rni ifodali o‘qing.**

Savollar:

1. Shoir she’rida Vatanni nimaga qiyoslayapti?
2. Siz Vatanni qanday ta’riflaysiz?

Maqol:

- Vatani borning baxti bor.

http://edu.pmi.uz

Bir kabutar

Alisher Navoiy

Bir tezuchar kabutar bor ekan. U juda uzoq-uzoqlarga uchib borar edi. Kunlardan bir kuni bir podsho uni tutib olibdi va qafasga qamab qo‘yibdi. Qafas juda chiroyli ekan. Kabutarga don va suv berishibdi. Lekin kabutar unga qaramabdi. Chunki u juda xafa ekan. Bir kuni qafasning eshigi ochiq qolgan ekan, kabutar qochib ketibdi. Keyin o‘z uyi tomon uchibdi. Kabutar bir necha kunlik yo‘lni bir zumda bosib o‘tibdi. Uyiga yetib kelibdi, qarasa, uyi buzilib, vayron bo‘lib yotgan ekan.

Kabutar qattiq xafa bo‘libdi. Ammo qaytib ketmabdi. «U yer menga begona. Bu yer esa buzilgan, vayrona bo‘lsa ham, o‘z uyimdir», — debdi kabutar o‘ziga-o‘zi. U uyini tuzatishga kirishibdi.

Savollar:

1. Kabutar nimaga xafa bo‘ldi?
2. Kabutar nega podsho saroyiga bormay vayron bo‘lgan uyida qoldi?

http://ebooks.uz

Baxtli bolalar o‘lkasi

Anvar Obidjon

Otajonim baxtimdir,
Onajonim baxtimdir.
Chiroylidan chiroyli
Shu makonim baxtimdir.

Toki tinchdir bu makon,
El shodon, yo‘l charog‘on.
Baxtli bolaligimga
Posbondir O‘zbekiston!

◆ **She’rni yod oling.**

Savollar:

1. Baxtli bolalar qanday o‘lkada voyaga yetar ekan?

2. Baxtli bolalar o‘lkasini siz qanday tasvirlaysiz?

http://edu.uz

Osmondagi yo‘limiz

Vafo Fayzulloh

Men bobom bilan sayr qilishni yaxshi ko‘raman.

— Qobiljon, — dedilar bobom bir kuni daryo bo‘yidagi yangi bog‘larni ko‘rsatib.

— Bu olmazorga to‘yib-to‘yib qara. Bu bog‘lar yurtimiz mustaqil bo‘lgandan keyin barpo bo‘lgan.

Bobom bilan poytaxtimiz Toshkentga aylangani keldim. Azim shahardagi bunyodkorlik ishlarini ko‘rib juda quvondim.

http://edu.ziyonet.uz

Ayniqsa, yer ustida chinor daraxti bo‘yidek balandda qurilayotgan metro yo‘li meni hayratga soldi. Bu shaharning to‘rt tomoniga tez yetib olishga imkon beradi. Hali bu metro yo‘li ishga tushsa, go‘yo osmonga solingan yo‘limiz bo‘ladi.

Bu mening tobora chiroy ochib borayotgan yurtim.

Savol va topshiriqlar:

1. Qobiljon Toshkentda metro qurilishini ko‘rib, nega bunchalik quvondi?
2. Aziz o‘quvchi, sizning qishloq yoki shahringizda qanday o‘zgarishlar bo‘lmoqda? Shu haqida so‘zlab bering.

Topishmoq:

- Ish bo‘lsa, yuradi,
  Bo‘lmasa, tik turadi.

Tez aytish:

- Qurilishga terak kerak,
  Demak, ekmoq kerak terak.

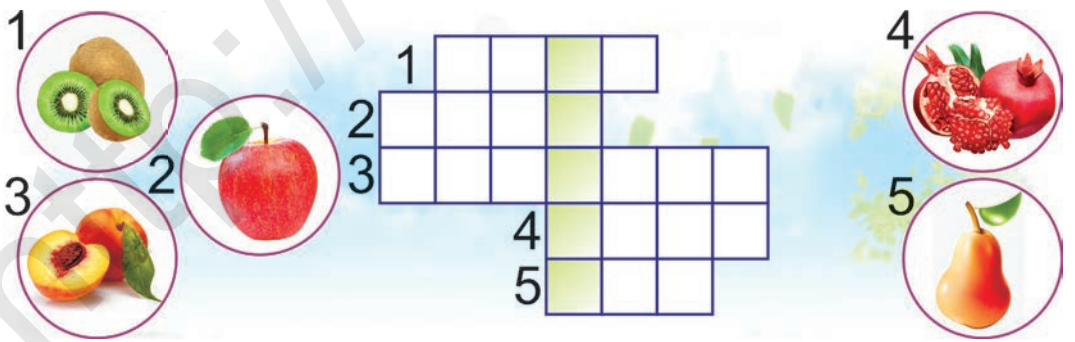
http://eduportal.uz

BO‘LIM YUZASIDAN TAKRORLASH

1. «Yurt qalqonlari» she’ri asosida rebusni yeching.

2. Boshqotirmani to‘g‘ri yechsangiz, biz uchun aziz bo‘lgan joy nomi kelib chiqadi.

Vatan haqida maqollar:

1. Baliq suv bilan tirik,
   Odam — el bilan.
2. Vatan sevgisi ortar,
   Mehnat sevgisi tortar.
3. Ayrilmagin elingdan
   Quvvat ketar belingdan.
4. Vataning tinch — sen tinch.

Savol va topshiriqlar:

1. Vatan haqida nimalarni bilib oldingiz?
2. «Vatan — bu» she'rini yoddan aytib bering.
3. «Yurt qalqonlari» kimlar va ular nima qiladilar?
4. Kabutar nega podsho qafasidan qochib ketdi?
5. Aziz o'quvchi, ayting-chi, siz qanday o'lkada voyaga yetishni xohlardingiz? Javobingizni daftaringizga yozing.

http://eduportal.uz

MO‘JIZAVIY QISH

Qish

Tursunboy Adashboyev

Shudgor uzra uvullar
Ayoz bobo bo‘roni.
Mehmon bo‘ldi qish fasli
Oq choyshabga o‘ranib.

Bundan buyon ko‘cha-ko‘yda
Piyma, etik g‘archillar.
Tinim bermas chanalarga
Shokir, Ra’no, Barchinlar.

Savol:

Qish fasli sizga nimasi bilan yoqadi?

http://eduportal.uz

Yashasin qish!

Qish o‘zining sovuq shamollari, oppoq qorlari bilan kirib keladi. Havo sovuq bo‘lsa ham, qordan quvonib, qor otish, muzda uchish o‘yinlarini o‘ynash juda maroqli. Ayniqsa, Yangi yil bayrami g‘aroyib ertaklar o‘lkasiga tushib qolganday his uyg‘otadi. Qorbobo, qorqiz va bolalar yasatilgan archa atrofida she’r, qo‘shiqlar aytib, raqsga tushadilar. Qorbobo bolalarni qutlab, sovg‘alar ulashadi. Yangi yil bayrami bolalar xotirasida o‘chmas iz qoldiradi. Yashasin qish!

Savol va topshiriqlar:

1. Qishda yana qanday o‘yinlar o‘ynaysiz?
2. Sizga qaysi fasl ko‘proq yoqadi? Nima uchun? Fikringizni daftarga yozing.

http://edu.portal.uz

O‘zimizning qish

Xudoyberdi Komilov

Kirib kelar jimgina,
Yomg‘ir bilan, qor bilan.
Ketishi shamol, bo‘ron,
To‘polon, g‘ubor bilan.

Oxir, o‘ylab bildim men
Bunday g‘alati ishni,
Bizning go‘zal Vatandan
Ketgisi kelmas qishni.

◆ **She’rni yod oling.**

Savol:

Qor yog‘ganda tabiat qanday tusga kiradi?

http://edu.portal.uz

Qor bosgan dala

Dilshod Rajab

Qish. Sohibjon ertalab tursa, deraza-larga muzdan gullar chizilgan. Qishbobo uni tabriklagandek muzgullarni sovg‘a qilib qo‘yibdi. U xursand bo‘ldi. Nonushtadan so‘ng singlisi Lola bilan qor bosgan dalaga chiqib ketishdi. Qishda bu

http://edu.qarib.uz

sayrning ham o‘z gashti bor-da. Hamma yoq oppoq qorko‘rpa bilan qoplangan.

Bir payt Lola beligacha qorga botib ketdi. Sohibjon uni zo‘rg‘a tortib chiqardi.

— Ehtiyot bo‘lib yursang-chi, — dedi u Lolaga. Chuqurlikni ko‘rmay qoldim-da, — dedi Lola. Sal o‘tmay Sohibjonning o‘zi bir nimaga qoqilib, yiqilib tushdi. Yuzi, ust-boshi oppoq qor bo‘lib, o‘rnidan turdi.

— Ha, endi toki havo ilib, qorlar erigun-cha bu yerlardan ehtiyot bo‘lib qadam bosish kerak. Qor ostida nima bor, bilmasang.

Bu qor bosgan dalada Sohibjon chiqar-gan oddiy bir hayotiy xulosa edi.

Savollar:

1. Nega Lola qorga botib ketdi?
2. Matndan qanday xulosa chiqardingiz?

Topishmoq:

● Toyim bor, kishnamaydi,
Yozda hech ishlamaydi.

http://eduportal.uz

Qish va bolalar

Anvar Obidjon

Oyxon archa bezaydi,
Elbek chana yasaydi,
Nor yo‘lakda kurar qor,
O‘tin tashir yosh Jabbor,
Qorqiz yasar Marhabo,
Nurbek esa — qorbobo...
Yurtimizga qish keldi,
Bolalarga ish keldi.

Savol:

Qishda bolalar nimalar bilan shug‘ullanadilar?

Topishmoq:

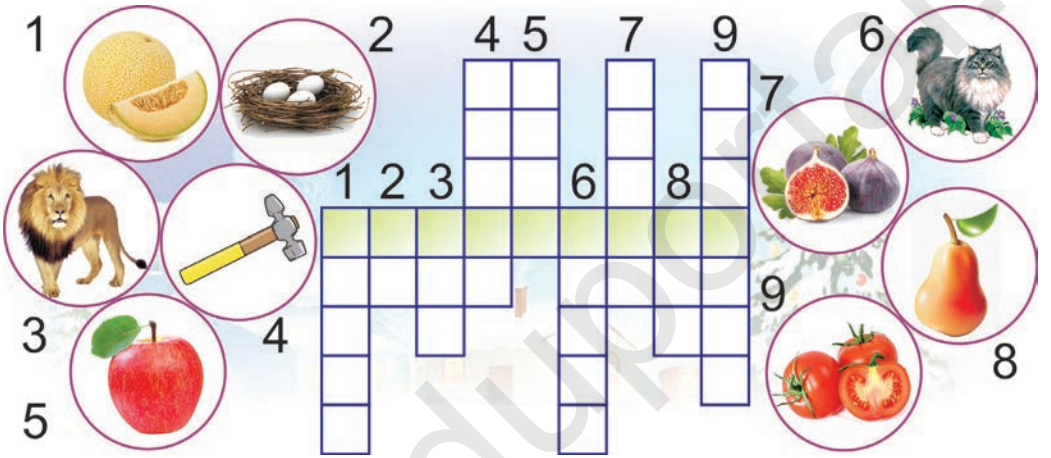
● Qo‘lsiz, oyoqsiz gul solar. (zoʎA)

http://edu portal.uz

BO‘LIM YUZASIDAN TAKRORLASH

Boshqotirma

Katakchalarni to‘ldirib, bo‘limga mos maqolni toping.

... — yozda ye.

Maqolni to‘ldiring.

Savol va topshiriqlar:

1. Qishda diyorimiz tabiatida qanday o‘zgarishlar sodir bo‘ladi?
2. Sizga qish nimasi bilan yoqadi?
3. Qishda qanday bayramlar nishonlanadi?

http://edu portal.uz

Maqol:

- Qishning qori — yozga dori.

Topishmoqlar:

- Qishda terlab ishlaydi,
  Boshqa mahal qishlaydi.

- Chimchilaydi yuzingni,
  Yoshlatadi ko‘zingni.
  Ignasin sanchib olar,
  Burning qizarib qolar.

- Qish chog‘i kapalaklar
  Uchib yurar osmonda.
  Qiziq, yo‘qolib qolar
  Kaftimga qo‘ngan onda.

Tez aytish:

- Qishda kishmish pishmasmish,
  Kishmish pishsa, qishmasmish.

http://eduportal.uz

BIZ — BUYUKLAR AVLODI

Amir Temur

Muhammad Ali

Amir Temur bobomiz buyuk davlatga asos solgan. Ona yurtimiz Turkiston diyorini butun dunyoga tanitgan. «Kuch — adolatda» so‘zlari uning uzugida hamisha yarqirab turgan.

Bobomiz millat, Vatan sharafini hamma narsadan baland qo‘ygan. U bunyodkor, ilm-fan homiysi va kuchli sarkarda bo‘lgan. Zukko va donishmand Amir Temur betakror siymodir.

http://edu.uz

Amir Temur o‘gitlari

1. Do‘stlik haqida:

- Yaxshini yomon kunda sina.
- Sodiq va vafodor do‘st o‘z do‘stini ranjitmaydi.
- Birliksiz kuch bo‘lmas.

2. Aql va adolat haqida:

- Kuch — adolatda.
- Oq bo‘lsang, ont ichma.
- Qo‘rqmasang, yov qochar.
- Boshga qilich kelsa-da, rost so‘zla.

Savollar:

1. Amir Temur bobomiz ona yurtimiz uchun qanday xizmatlar qilgan?
2. Amir Temur bobomiz nimani hamma narsadan baland qo‘ygan?
3. Siz kimni do‘st deb hisoblaysiz?
4. To‘g‘riso‘zlik deganda nimani tushunasiz?

http://eduportal.uz

Muhammad al-Xorazmiy

Buyuk bobomiz al-Xorazmiy yoshligidan ilmga chanqoq bo‘lgan. Muhammad juda ko‘p kitoblar o‘qigan. U tabiat sirlariga juda qiziqqan. Katta bo‘lgach, bir necha fanlarning bilimdoni bo‘lib yetishadi. Buni eshitgan Bag‘dod shohi uni «Hikmatlar uyi» deb nomlangan olimlar maktabiga boshliq etib tayinlaydi.

Al-Xorazmiy matematika ilmining asosini yaratgan olim. Uning bu sohada yaratgan asarlarini butun dunyo xalqlari o‘qiydi.

Savol:

Bobomiz haqida nimalarni bilib oldingiz?

G‘azal mulkining sultoni

Bobomiz Alisher Navoiy buyuk shoir, olim va davlat arbobi bo‘lgan. Besh-olti yoshidayoq ko‘p she’rlarni yod olgan.

Bobomiz bizga juda ko‘p asarlar yozib qoldirgan. Bu ulug‘ zot shoirlarning sultoni bo‘lgan.

Alisher Navoiyning hikmatli so‘zlari

- Bilmaganni so‘rab o‘rgangan olim, orlanib so‘ramagan o‘ziga zolim.
- Oz-oz o‘rganib dono bo‘lur, qatra-qatra yig‘ilib daryo bo‘lur.

http://edu.uz

- Yaxshi kishi yomonlardan ham yaxshiligini ayamas.
- Yaxshilikni bilmasang, yaxshilarga qo‘shil.

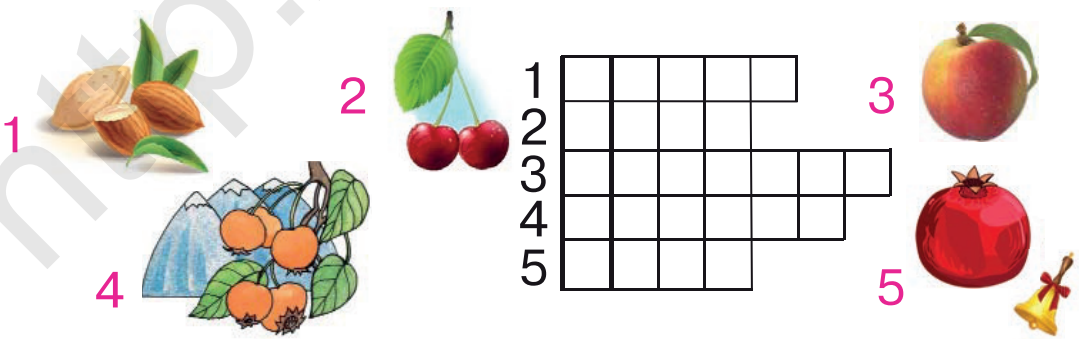
Savol va topshiriqlar:

1. Alisher Navoiy haqida nimalarni bilib oldingiz?
2. Alisher Navoiy aytgan hikmatli so‘zlarni yoddan ayting.
3. O‘zingiz bilgan hikmatli so‘zlarni ayting.

Boshqotirma

Mevalar rasmidan foydalanib boshqotirmani yechsangiz, maqolning davomini o‘qiysiz.

Aql yoshda emas — ...

http://eduportal.uz

Abu Ali ibn Sino

Ibn Sino dunyoga mashhur hakim va olimdir. Asli ismi Husayn bo‘lgan. Yoshligidan ilmga, tabobatga juda qiziqqan.

Abu Ali ibn Sino davolayotgan bemorlariga shunday degan: «Biz uch tarafmiz — men, sen va kasallik. Agar sen men tarafga o‘tib olsang, u yengiladi. Agar u tomonga o‘tib olsang, ikkalangni yengishim qiyin».

Savollar:

1. Abu Ali ibn Sino haqida nimalarni bildingiz?
2. U kishi bemorlarga nima degan?

Buyuk munajjim

Mirzo Ulug‘bek ham podshoh, ham olim edi. U kishi Amir Temurning nevarasi bo‘lgan.

Mirzo Ulug‘bek o‘n besh yoshidan boshlab podshohlik qilgan. Qirq yillik podshohlik davrida ko‘p savob ishlarni amalga oshirgan. Samarqandda rasadxona qurdirgan. Rasadxonada osmon, oy, yulduzlar kuzatilgan. Shuning uchun u kishini buyuk munajjim, olim va shoh deyishadi.

Savollar:

1. Mirzo Ulug‘bek kim bo‘lgan?
2. Ulug‘bek bobomiz qanday ishlarni amalga oshirgan?

http://eduport.uz

Shoh va shoir

Bobur Mirzo Andijonda tug‘ilgan. Uzoq yillar Hindistonda shohlik qilgan. Bizga ko‘p kitoblar yozib qoldirgan. Shuning uchun ham uni shoh va shoir deyishadi.

«Boburnoma» kitobida bobomiz o‘z boshidan o‘tkazgan voqealarni yozgan. Shuningdek, unda tog‘lar, gullar, qushlar, hayvonlar haqida ham o‘z fikrlarini yozib qoldirgan.

Savollar:

1. Bobur Mirzo haqida nimalarni bilib oldingiz?
2. «Boburnoma» kitobida nimalar haqida yozilgan ekan?

http://edu.ziyonet.uz

Ona sabog‘i

G‘iyos Komilov

Yoz oxirlab borayotgan damlar. Osmon ko‘zguday tiniq, musaffo. Yetti yashar mitti Zahiriddin onajonisining yonginasida. Ona-bola o‘zaro suhbat qurdilar. Hozir farzandi derazadan ko‘kka boqib qolgan edi.

U osmondagi uyum-uyum paxtani eslatuvchi bulutlarga javdirab qarardi.

— Onajon, — dedi jajji Bobur, — bulutlarni qo‘l bilan ushlab bo‘ladimi?

— Bolajonim! — jilmaydi onasi. — Momiq emaski, qo‘l bilan tutib bo‘lsa. Ular suv zarralari-ku. Faqat bug‘ holatida. Bug‘lardan esa bulutlar paydo bo‘ladi. Ular yomg‘ir yoki qorga aylanib yog‘ayotgandagina qo‘lingizni tutsangiz...

— Ha-a-a, angladim, angladim..

http://edu.ora.uz

Savol va topshiriqlar:

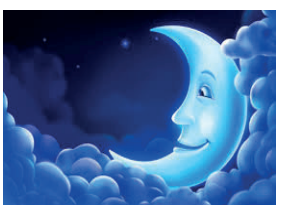
1. Bobur va uning onasi nimalar haqida suhbatlashdilar?
2. Onasi Boburga nimalar haqida so‘zlab berdi? Onaning gaplarini kitobdan o‘qib bering.
3. Bulutlar qanday paydo bo‘lar ekan?

Topishmoqlar:

- Makoni — osmon-dengiz,
  Kemadek suzar, izsiz.

- Tunda ko‘rib, cho‘g‘ deysan,
  Tongda ko‘rib, yo‘q deysan.

Maqol:

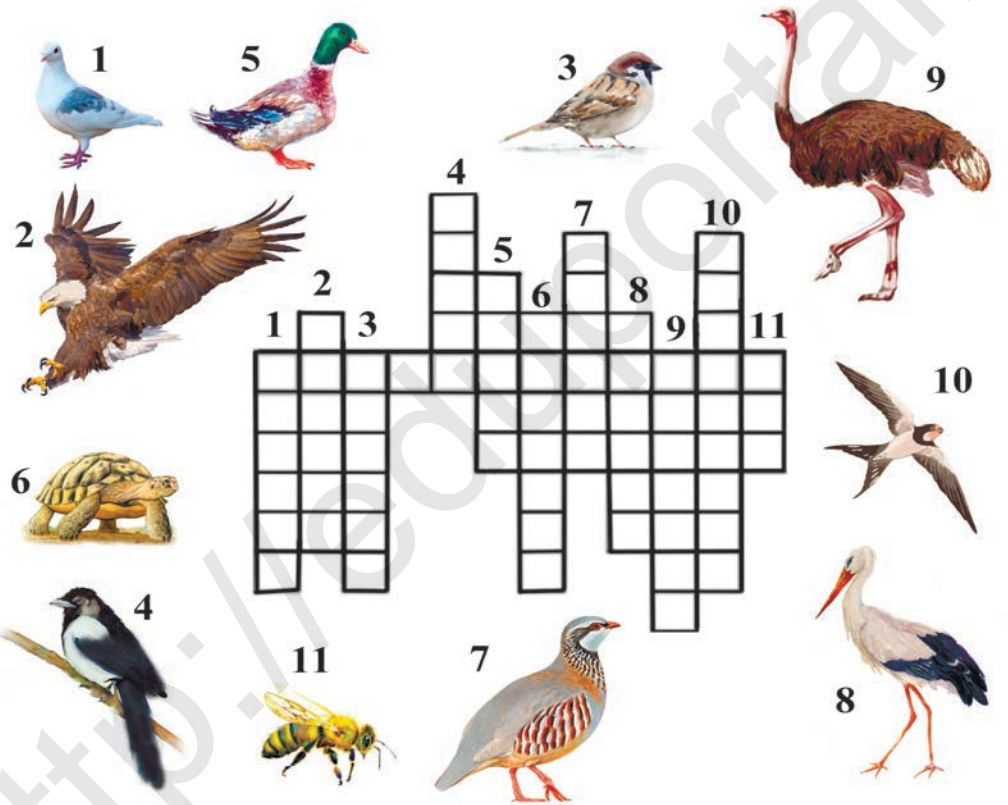
- Otangni kaftingda tutsang,
  Onangni boshingda tut.

http://eduportal.uz

BO‘LIM YUZASIDAN TAKRORLASH

Boshqotirma

Katakchalarni to‘g‘ri to‘ldirsangiz, Amir Temur amal qilgan hikmatli gap kelib chiqadi.

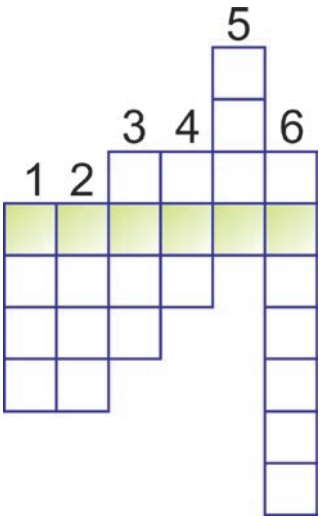
Savol:

Darslikdagi qaysi matnda yuqoridagi hikmatli gap aytilgan?

http://edu.portal.uz

Boshqotirma

Katakchalarni to‘g‘ri to‘ldirsangiz, «allo-ma» so‘zi kelib chiqadi.

1

2

3

4

5

6

Savol va topshiriqlar:

1. Bu bo‘limda kimlar haqida o‘qidik?
2. Amir Temur bobomizning uzugida qan-day so‘zlar yozilgan ekan?
3. Al-Xorazmiy kim bo‘lgan ekan?
4. Alisher Navoiy haqida nimalarni bilib oldingiz?
5. Ibn Sino nimalarga qiziqqan ekan?
6. Ulug‘bek bobomiz kim bo‘lgan?
7. Bobur Mirzo haqida nimalarni bilib oldingiz?

http://edu.uptal.uz

KO‘KLAM — YASHNAYDI OLAM

Bahor kelgach

Tursunboy Adashboyev

Qish qorini supurdi,
Quyosh nurin ufurdi,
Yalpiz hidi gupurdi
Bahor kelgach.

Chaqmoq ko‘kda yong‘oq chaqdi,
Qizg‘aldoqlar selda oqdi,
Mayin shamol
Bizga yoqdi
Bahor kelgach.

◆ **She’rni yod oling.**

Savol:

Bahorda tabiatda qanday o‘zgarishlar bo‘ladi?

http://eduportal.uz

Bahor

Sharofat Ashurova

Bahor. Zulfiya momo nevaralari bilan tabiat qo‘yniga chiqdi. Bolalar shod quvnashib, qizg‘aldoqlar tera boshladilar. Zebo dalaning go‘zalligidan hayratga tushdi:

— Buvijon, qarang, qizg‘aldoqlar ham atlas ko‘ylak kiyibdilar, — dedi.

— Bahor bolalarni, lolalarni ham sevadi, — dedi buvisi. Buvi bitta qizg‘aldoqni uzib chakkasiga taqdi. Buni ko‘rgan Asilbek nevarasi shodlanib kuldi: — Opajon, qarang, buvimning qulog‘iga ham bahor keldi.

— Ukajon, endi biz gulchambar yasaymiz, bahorni boshimizga qo‘yamiz! — deya Zebo qizg‘aldoqlar terishga kirishib ketdi.

Ayni damda bahor gullarining isi borliqni tutib ketgandi.

Savollar:

1. Zebo nimadan hayratga tushdi?
2. Siz gulchambar yasashni bilasizmi?

http://eduportal.uz

Ona allasi

(Rivoyat)

Qadimda bir podshoh bo‘lgan ekan. U bir kuni barcha qo‘shiqchilarni chaqiribdi. Ularga navbatma-navbat kuylashni buyuribdi. Lekin birorta qo‘shiq ma’qul kelmabdi. Axiyri bir onaxonni keltiribdilar. U alla aytishni boshlabdi.

Podshoh qo‘shiqni eshitib, yum-yum yig‘labdi. Bu kuy unga onasini, beg‘ubor bolaligini eslatibdi. Shuningdek, bu allada xalqning orzu-armonlari ham bayon etilgan ekan:

http://edu.portal.uz

Senga qo‘ydim yaxshi ot, alla,
Yaxshi niyatdir murod, alla.
Yurt-u elga suyansang, alla,
Senga bo‘lg‘usi qanot, alla.

Savollar:

1. Podshoh nima qilishni buyuribdi?
2. Onaxonning qo‘shig‘idan podshoh nega yig‘labdi?
3. «Alla» qanday qo‘shiq?

Sakkizinchi mart

Zikrilla Ne’mat

Sakkizinchi martni men
Juda yaxshi ko‘raman.
Onajonimga atab
Dasta gullar teraman.

http://eduportal.uz

Bayramingiz muborak
Bo‘lsin, — deya, — oyijon!
Guldastamni oyimga
Tutarman shod-u xandon.

Guldastam olib oyim,
Xursand bo‘lib ketarlar.
Sog‘ bo‘lgil, — deb, — iloyim,
Peshonamdan o‘parlar.

◆ **She’rni yod oling.**

Savollar:

1. Onajonlar bayrami qachon nishonlanadi?
2. Siz onajoningizni qanday tabriklaysiz?

Topishmoqlar:

- Yerga tushsa loy qilar,
  Dehqonlarni boy qilar. (Yomg‘ir)

- Aytsalar oyim bizga,
  Uyqu keladi ko‘zga. (Alla)

http://eduportal.uz

Bahor keldi

Vafo Fayzulloh

Bir kuni tongda Maftunani uyqudan «qurey-qurey» ovozlar uyg‘otib yubordi. U o‘rnidan tura solib, derazadan tashqariga boqdi. Osmonda arg‘imchoq solib, turnalar uchib o‘tar edi.

U onasining oldiga borib so‘radi:

— Oyijon, bular qanday qushlar?

— Turnalar, qizalog‘im, turnalar. Ular biz tomonga bahorni olib kelishdi.

— Bahor kelganini qanday bilsa bo‘ladi, oyijon?

— Turli-tuman qushlar uchib keladi. Dalalarda maysalar yam-yashil bo‘ladi. Daraxtlar qiyg‘os gullaydi.

— Bahor unda yaxshi ekan-da?! — dedi Maftuna.

Savol:

Bahorda o‘lkamizga qanday qushlar uchib keladi?

http://eduportal.uz

Navro‘z bayrami

Navro‘z yangi kun demakdir.

21-mart — Navro‘z bayrami. Navro‘zda tabiat uyg‘onadi. Birinchi bo‘lib chuchmoma, boychechaklar ochiladi. Onalarimiz sumalak pishiradilar. Yalpiz, jag‘jag‘, ismaloq kabi ko‘katlardan terib, ko‘k somsalar yopadilar. Ko‘chatlar ekilib, hovli-joylar supuriladi. Ko‘chalar tozalanib, yasatiladi. Urishganlar yarashadilar. Bayramda turli tomoshalar bo‘ladi. Hamma birgalikda o‘ynab-kuladi.

Navro‘z keldi, soz keldi,
Turna keldi, g‘oz keldi.
Yam-yashil chorbog‘lardan
Bulbulday ovoz keldi.

(Xalq qo‘shig‘i)

Savol va topshiriqlar:

1. Navro‘z qachon bayram qilinadi?
2. Navro‘zni odamlar qanday nishonlaydilar?
3. Bahorgi taomlarga solinadigan ko‘katlar nomini ayting.

Topishmoqlar:

- Oq sandig‘im ochildi,
  Olamga nur sochildi.

- Dum-dumaloq barkash non,
  Ko‘k yuzida suzadi.

Tez aytish:

- Gulsara gulzor oralab gul sanadi.

http://eduportal.uz

Navro‘z

Rauf Tolib

Ko‘hna Turon elida
Navro‘zi olam.
Yellar tutar qo‘limdan:
«Qani, yur, oshnam!»
Nur sochadi mo‘l-u ko‘l
Navro‘z quyoshi.
Sayilgohda yurtimning
Keksa-yu yoshi.
Qozonlarda sumalak,
Yoziq dasturxon.
Navro‘z bayram
muborak,
Ey O‘zbekiston!

◆ **She’rni yod oling.**

Savollar:

1. Navro‘zda tabiatda qanday o‘zgarishlar ro‘y beradi?
2. Navro‘zda qanday taomlar pishiriladi?

http://eduportal.uz

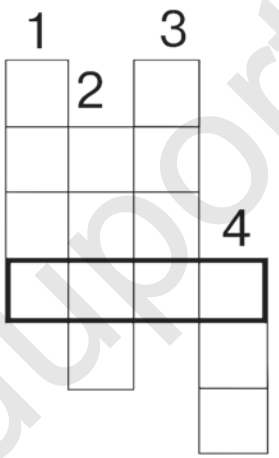
BO‘LIM YUZASIDAN TAKRORLASH

Boshqotirma

Katakchalarni to‘g‘ri to‘ldirsangiz, «alla» so‘zi kelib chiqadi.

1

2

3

4

Bahor gullarining nomini ayting.

1

2

3

4

5

6

http://edupportal.uz

Rasmda nimalar tasvirlangan?

Savol va topshiriqlar:

1. Bahorda qanday bayramlar nishonlanadi?
2. Bahorda qanday gullar ochiladi?
3. Bahor haqida bilgan she'ringizni yoddan ayting.

KITOB BIZNING DO‘STIMIZ

Kitobni asrang

Kitob qadim-qadimdan e’zozlangan. Ota-bobolarimiz kitobni qo‘liga olganda, uni o‘pib, ko‘zlariga surtganlar. Bu: «Bizga bilim berasan, seni ko‘z qorachig‘idek asraymiz», — degani. Uning varag‘ini yirtish, iflos joylarga qo‘yish gunoh sanalgan. Kitobni muqaddas deb bilganlar.

Savol:

Qadimda ota-bobolarimiz kitobga qanday munosabatda bo‘lganlar?

Maqollar:

- Kitob — bilim bulog‘i.
- Bilimdan ortiq boylik yo‘q.

Topishmoq:

- Tinmay o‘qisang agar,
  Ko‘p narsani o‘rgatar.
  Bilsang, uka, o‘ylab top,
  Bilim koni u — ... .

http://edupoint.uz

Kitobim, jon kitobim

Dilshod Rajab

Nur, ziyoga kon o‘zing,
Do‘st-u qadrdon o‘zing,
Ma’no to‘la har so‘zing,
Kitobim, jon kitobim!

Zavq-shavqqa to‘lar dilim,
Olaman sendan bilim,
Bulbulday sayrar tilim,
Kitobim, jon kitobim!

Qo‘limdan hech qo‘ymayman,
O‘qib-o‘qib to‘ymayman,
Kelajakka bo‘ylayman,
Kitobim, jon kitobim!

Savol va topshiriqlar:

1. Kitob insonga nima beradi?
2. Siz qanday kitoblar o‘qigansiz? Ular haqida so‘zlab bering.

http://edu portal.uz

O‘quv va bilim haqida

Yusuf Xos Hojib

O‘quv, idrok, bilim haqida alohida to‘xtash joizdir. O‘quv, idrok qorong‘i tundagi mash’alga o‘xshaydi. Bilim esa mash’aldan taralayotgan nurga o‘xshaydi.

O‘quv qut beradi, bilim — sharaf-shon,
Shu ikkovi tufayli ulug‘dir inson.

Bunga ishonmasang, shubha qilsang, ko‘zingni katta och. Menga bitta hikmatli gap yaxshi ma’lum: «Bilimdon o‘z bilimi tufayli balo, ofatlardan omon qoladi».

Savol va topshiriqlar:

1. O‘quv, idrok haqida nimalarni bilib oldingiz?
2. O‘quv, idrok, bilim nimaga o‘xshaydi?
3. O‘quv va bilim insonga nima beradi?
4. Hikmatli gapni matndan o‘qib bering.

Maqol:

- Aqlning qayrog‘i — bilim.

Tez aytish:

- Kitoblar kitobxonlarga kerak,
  Kitobxonlarga kitoblar kerak.

Topishmoqlar:

- O‘rtog‘im ruchka, qalam,
  Bir chiziq, katak dalam.
  Ikkichiga kamtarman,
  A’lochiga ...

- Rangi har xil,
  Nomi bir xil.

http://eduportal.uz

Kompyuter

Kompyuter — aqlli mashina. Uning xotirasida minglab axborotlarni saqlash mumkin.

Agar do‘st bo‘lsangiz, ko‘p sirlardan xabardor bo‘lasiz. U misol va masalalarni bir zumda yechib beradi. Kitob o‘qimoqchi bo‘lsangiz, u darhol yordamga oshiqadi. Biror narsa yozmoqchi bo‘lsangiz, u tayyor. Charchasangiz, musiqa tinglashingiz yoki kino ko‘rishingiz mumkin.

Kompyuter siz bilan o‘ynay oladi ham. U shaxmat, shashka o‘yinlarini yaxshi biladi.

Savollar:

1. Kompyuter haqida nimalarni bildingiz?
2. Ayting-chi, kompyuter bilan do‘stlashish mumkinmi?

Maqol:

- Ilm olsang dunyoda,
  Aqling bo‘lar ziyoda.

http://edu.gov.uz

Kitobga mehr

Mirkarim Osim

Husayn ertalab bozorni aylanib yurgan edi. Ko‘zi kitob ushlab turgan bir kampirga tushdi.

— Onajon, kitobingizni soturmisiz?

— Ha, juda yaxshi kitob.

Yigitcha bor puliga kitobni sotib oldi. Uni varaqlay boshladi. Bu kitobda Husaynni qiziqtirgan savollarga javob bor edi. Husayn bu kitobni kechasi bilan uxlamay o‘qib chiqdi.

Savollar:

1. Husaynning kitobni yaxshi ko‘rishini nimadan bilib oldingiz?
2. Siz qanday kitoblarni o‘qishga qiziqasiz?

Topishmoq:

- Oq yer ochilgan,
  Qora bug‘doy sochilgan.

http://eduportal.uz

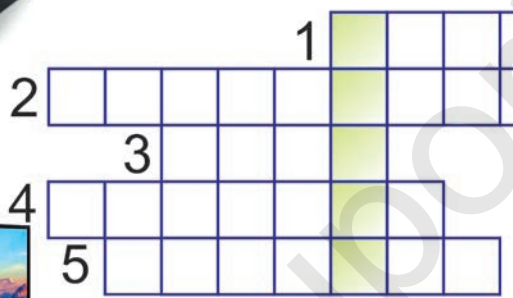
BO‘LIM YUZASIDAN TAKRORLASH

Boshqotirma

Katakchalarni to‘g‘ri to‘ldirsangiz, ilm manbayiga oid so‘z kelib chiqadi:

Rebus

Rebusni yechsangiz, kitob haqidagi hikmatli gap kelib chiqadi:

—

bi ~~ye~~

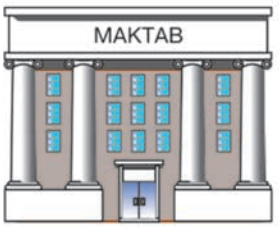

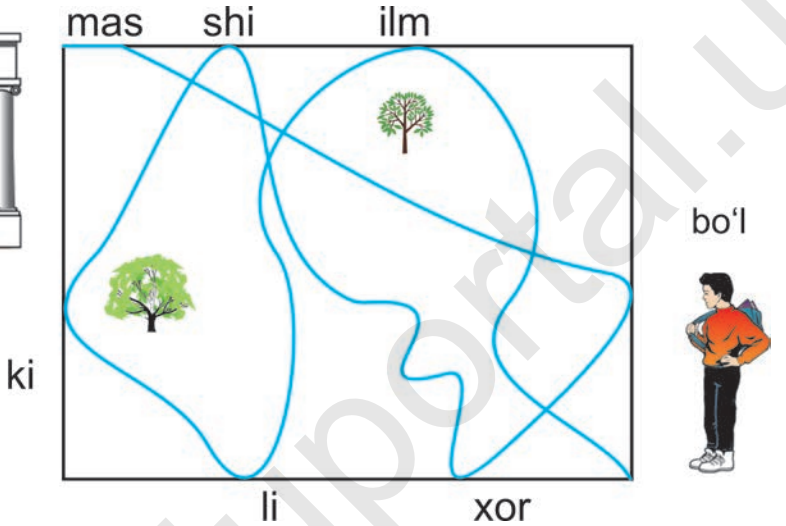
b ~~o~~ ~~o~~ + g‘i.

http://edu portal.uz

Boshqotirma

O‘quvchiga maktabni topib borishida yordam bering.

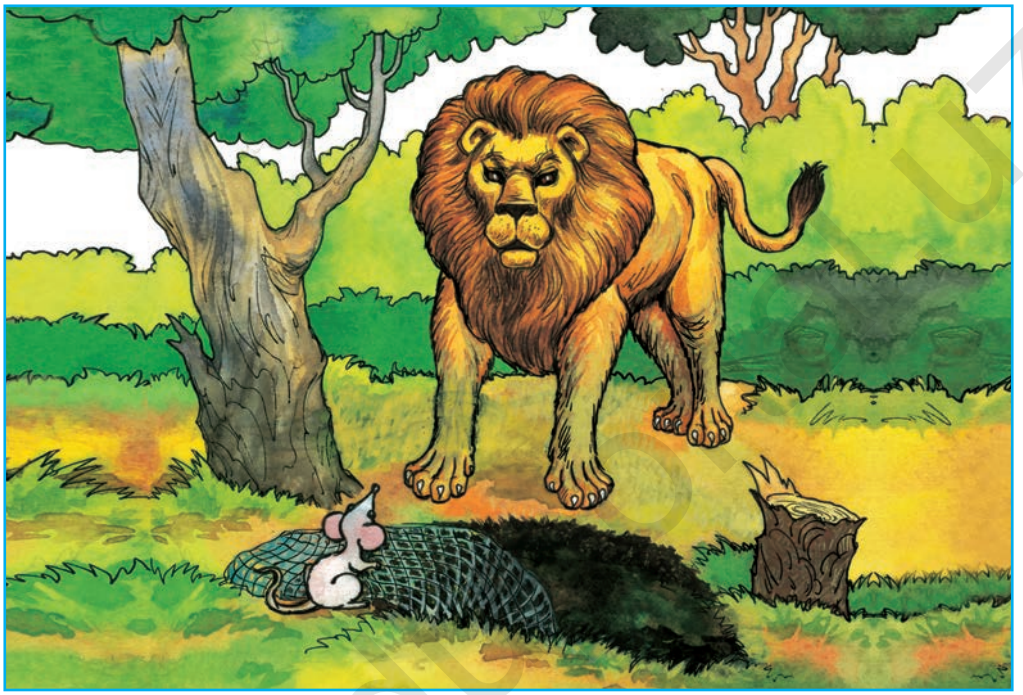
O‘quvchiga yordam berib, qaysi hikmatli gapni o‘rganib oldingiz?

Savol va topshiriqlar:

1. Kitobni qanday asrash kerak?
2. Kompyuter qanday vazifalarni bajara olar ekan?
3. Bilim olish haqidagi maqollardan ayting.

http://eduportal.uz

XALQ O‘GITI — BAXT KALITI

Sher va sichqon

(Ertak)

Oqko‘ngil sher bir kuni sichqonga yaxshilik qilgan edi. Oradan bir necha kunlar o‘tib, sher tasodifan tuzoqqa tushib qoldi. Sherning yaxshiligini sichqon esdan chiqarmagan edi. U o‘tkir tishlari bilan tuzoqni qirqib, o‘z najotkorini qutqardi.

Savol va topshiriqlar:

1. Sichqon sherni nima uchun qutqardi?
2. Yaxshilikning oqibati haqida so‘zlab bering.

Hikmatli gap:

- Yaxshining yaxshiligi tegar tor yerda,
  Yomonning yomonligi tegar har yerda.

Maqol:

- Yaxshilik qilsang — yaxshilik ko‘rasan.

Topishmoq:

- Toping-chi, uning nomin,
  Sichqonning berar dodin?

Tez aytishlar:

- Soli hovlida xoli qoldi.
- Erkin egatga ekin ekdi.

http://eduportal.uz

Maymun va duradgor

(Masal)

Bir maymun duradgorning yog‘och ustida o‘tirib pona bilan uni yorayotganini ko‘rib qoldi. Duradgor bir ponani qoqib, ikkinchisini chiqarib olar edi. Uni boshqa yerga qoqib, yog‘ochni yorib borar edi.

Duradgor zarur ish bilan bir yoqqa ketdi. Buni ko‘rgan maymun duradgorning ishini davom ettirmoqchi bo‘ldi. U yog‘ochning ustiga minib oldi. Maymunning dumi yog‘ochning yorig‘iga tushib turgan edi. U ponani sug‘ura boshladi.

http://eduportal

Maymun ponani sug‘urgan ham ediki, yog‘och dumini qisib qoldi. Maymun hushidan ketdi.

Savollar:

1. Duradgor nima ish qilayotgan edi?
2. Maymun nima qildi?
3. O‘ziga aloqador bo‘lmagan ishga aralashishning oqibati nima bilan tugaydi?

Maqol:

- Chumchuq so‘ysa ham, qassob so‘ysin.

Topishmoqlar:

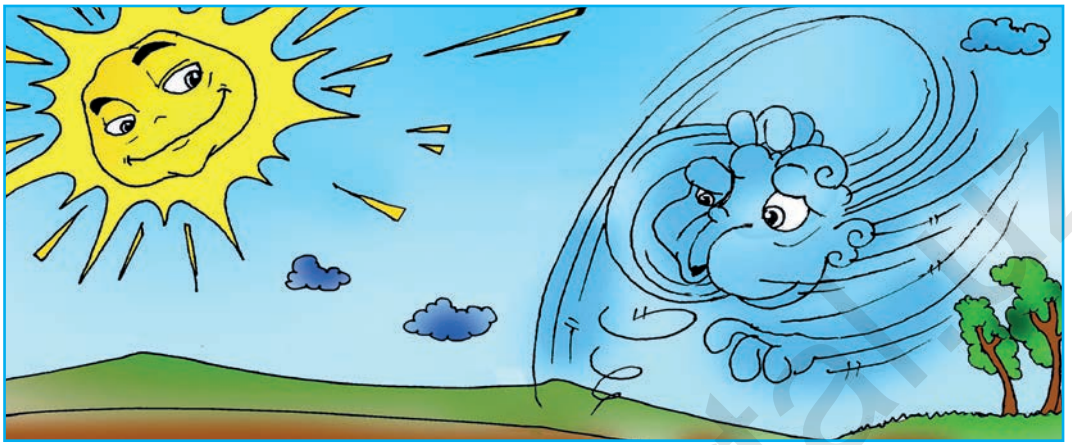

- O‘sar ko‘kka bo‘y cho‘zib,
  Qulochday bargin yozib.
  Xipcha bel, zarrin soqol,
  Tishlari zich, dur misol.

- Oqmas suvda o‘zingni ko‘r.

http://eduportal.uz

Shamol va quyosh

Ezop

Bir kuni shamol va quyosh bahslashib qolibdi. Ular bu tortishuvni yo‘lda ketayotgan yo‘lovchi yordamida hal qilishga kelishib olishibdi. Kim birinchi bo‘lib yo‘lovchining egnidagi po‘stinini yechsa, o‘shani kuchli deb tan oladigan bo‘lishibdi.

Shamol birinchi bo‘lib qattiq esa boshlabdi. Yo‘lovchi yurishga qiynalib, zo‘rg‘a qadam tashlabdi. Shamol kuchaygani sayin yo‘lovchi ham po‘stiniga mahkamroq o‘ranib olibdi. Qancha harakat qilmasin, yo‘lovchining po‘stinini shamol yecha olmabdi. Navbat quyoshga

http://eduportal.uz

kelganda, u o‘zining iliq nurlarini sochibdi. Keyin esa taftini zo‘raytirib, yo‘lovchini qizdira boshlabdi. Shunda yo‘lovchi isib ketganini his qilib, po‘stinini yechibdi.

Xulosa shuki, ko‘p narsaga zo‘ravonlik bilan emas, oliyjanoblik bilan erishsa bo‘ladi.

Savollar:

1. Shamol bahsda nima uchun quyoshdan yengildi?
2. Oliyjanoblik qanday xislat?
3. Shamol va quyoshning bahsidan qanday xulosa chiqardingiz?

Tez aytish:

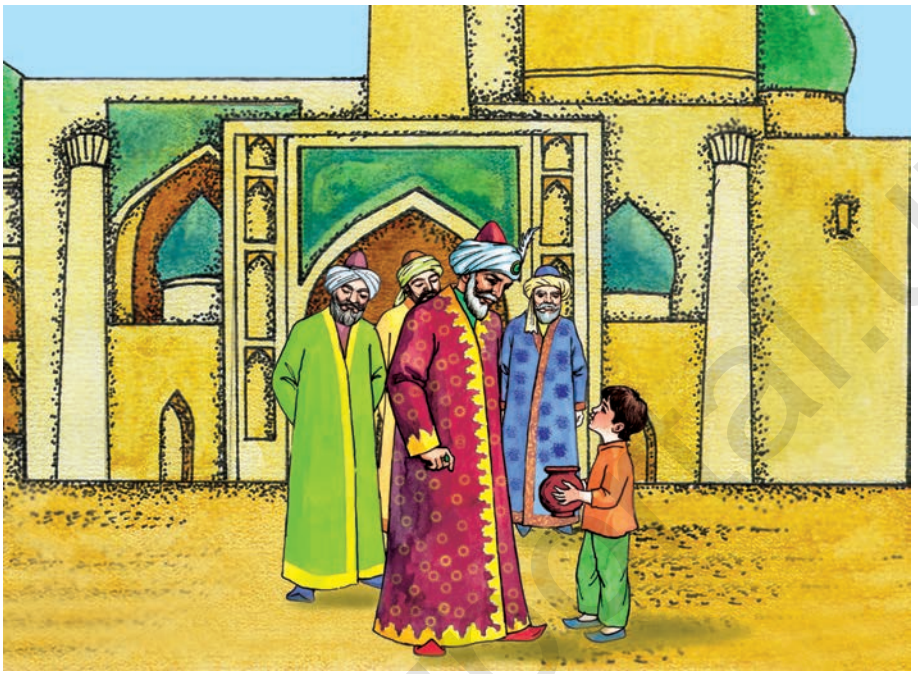
- Qo‘ng‘iroq qo‘g‘irchoqnikimi, qo‘zichoqnikimi?

Topishmoq:

- Yungi igna,
  Burni tugma,
  Ko‘zi munchoq,
  Bag‘ri yumshoq.

http://edu.portal.uz

Rostgo‘y bola

(Ertak)

Qadim zamonda bir podshoh bo‘lgan ekan. Podshohning farzandi yo‘q ekan. Shuning uchun u doimo xomush bo‘lib yurar ekan. Podshoh vazirning maslahati bilan bolalarga gul urug‘i tarqattiribdi. Kimning guli chiroyli bo‘lsa, o‘shani podshoh farzand qilib olmoqchiligini aytishibdi.

Oradan birmuncha vaqt o‘tibdi. Podshoh gul o‘stirganlarni ko‘rish niyatida

http://edu.ziyo.uz

shahar aylanibdi. Ko‘p bolalar va ular o‘stirgan gullarni ko‘rib o‘taveribdi. Bir ko‘chaga yetganda podshohning ko‘zi gulsiz tuvak ushlab, yig‘lab o‘tirgan bolakayga tushibdi. Bolakayning oldiga borib:

— Sen o‘stirgan gul qani? — deya so‘rabdi.

Shunda bolakay gul urug‘i o‘sib chiqmaganligini aytibdi.

Podshoh:

— Men farzandlikka olish niyatida axtargan bola mana shu bo‘ladi, — debdi. Chunki podshoh gul urug‘larini qaynattirgan ekan.

Savollar:

1. Podshoh o‘ziga farzand tanlash uchun qanday yo‘l tutdi?
2. Bola gulni nega o‘stira olmabdi?
3. Podshoh nima uchun bolakayni o‘ziga farzandlikka tanlabdi?

Tez aytish:

- Sa’va saharda sadada sayraydi.

http://eduportal.uz

Aqlli qarg‘a

Abdulla Avloniy

Yoz fasli jaziramasida hamma yoq-da suvlar quribdi. Bechora qarg‘a suv yo‘qligidan chanqab, juda qiynalibdi. Har tarafdan suv axtarar ekan, birovning oldida turgan ko‘zani ko‘rib qolibdi. Ko‘zaning yoniga kelib qarasa, ichida suv bor ekan. Lekin bo‘ynini suqib ichay desa, bo‘yi yetmabdi. Shunda u tumshug‘i bilan

http://edu.portal.uz

toshlarni yig‘ib, ko‘zaning ichiga tashlay boshlabdi. Birozdan so‘ng ko‘zaning ichidagi suv ustiga chiqibdi. Aqlli qarg‘a suvdan ichib, tashnalik balosidan qutulib, uchib ketibdi.

Savollar:

1. Qarg‘a jaziramada nega qiynalibdi?
2. Sarlavha nega «Aqlli qarg‘a» deb nomlangan?

Hikmatli gap:

- Vaqt kutib turmaydi, har bir daqiqani g‘animat bil.

Topishmoqlar:

- Bulutga qilich solar,
  Yalt-yalt etib yo‘l ochar.

- Qanot qoqar viz-vizlab,
  Asal yig‘ar gul izlab.

Tez aytish:

- Tez aytgin-u, tez gapir,
  Tez aytganga bir patir.

http://eduportal.uz

Shirin uyqu

Bir odamning uchta o‘g‘li bor ekan. Ota vafotidan oldin: «Uyquni shirin qilib uxlang, ovqatni shirin qilib yeng», — deb o‘g‘illariga vasiyat qilibdi. Bu gapni ikkita katta o‘g‘li bir xil tushunibdi. Kichik o‘g‘il boshqacha tushunibdi.

Ikkita katta aka yerlarga suv sepibdi. Chorpoya qurib, katta ko‘rpani to‘shashibdi. So‘ng «uyquni shirin qilish» shunday bo‘ladi-da, deb faqat yotishibdi. Keyin esa har xil tansiq taomlarni yeb «ovqatni shirin qilib yeyish» mana shunaqa bo‘ladi-da,

deyishibdi. U yoqqa ag‘nab, bu yoqqa ag‘nab yotishda davom etishibdi. Ovqatlari singmay, yegan ovqatlarining ham, uyqularining ham mazasini bilishmabdi. Oxiri yeyishga ovqatlari ham qolmay kambag‘al bo‘lib qolishibdi.

Kichik o‘g‘il esa ishlab-ishlab, quruq yegan noni ham shirin, ichgan choyi undan ham shirin, uxlasa uyqusi ham shirin bo‘lar emish.

Shunday qilib, uning borgan sari davlati ziyoda bo‘lib, uyqusi shirin, ovqati mazali bo‘lib boraveribdi.

Savol va topshiriqlar:

1. Qani ayting-chi, ota vasiyatini qaysi o‘g‘il to‘g‘ri tushuna olgan ekan?
2. Katta akalarning ishiga baho bering. Siz nima qilgan bo‘lardingiz?
3. Hikoyadan qanday xulosa chiqardingiz?

Tez aytish:

- Taom ta’min tuy o‘rtoq,
  Tur o‘rningdan, tur tezroq.

http://eduportal.uz

Maqtanchoq xo‘roz

Vasil Suxomlinskiy

Hovlida aylanib yurgan xo‘roz osmondagi kamalakni ko‘rib qoldi. Ko‘rdi-yu, mag‘rurlanib kuldi:

— Dunyodagi eng rangdor narsa mening dumim, — dedi.

U hatto kamalakdan ham chiroyli.

Shu payt birdan yomg‘ir quydi. Xo‘rozning dumi shalabbo bo‘lib, naq yerga tegay deb, osilib qoldi. Xo‘roz juda uyaldi. Indamay, iniga ko‘tarildi-da, ikkinchi maqtanmaydigan bo‘ldi.

http://edupoint.uz

Savol va topshiriqlar:

1. Maqtanchoqlik oqibati qanday bo‘lar ekan?
2. Hayotingizda shunday voqealarga guvoh bo‘lganmisiz?
3. Maqtanchoqlik oqibati haqida bilganlaringizni daftaringizga yozing.

Topishmoq:

- Qo‘shig‘i asli «qu-qu»,
  Tongni qarshi olar u.
  Ko‘zdan qochsin deb uyqu,
  Jar soluvchi so‘zi shu.

Tez aytish:

- Olma shoxida olmaxon,
  Olmaxonni olma, Olmaxon.

Kim aqlli?

Ikki chumchuq chug‘urlashib qolishdi:
— Men aqlliman!
— Yo‘q, men aqlliman!
— Sen emas, men!

http://eduportal.uz

— Yo‘q, sen emas, men!

Bu bahsni qaldirg‘och ko‘rib turgan edi.

— Sen ayt-chi, qaysi birimiz haqmiz? — deb so‘rashdi undan janjalkash chumchuqlar.

Qaldirg‘och biroz xayolga cho‘mdi-da, keyin:

— Menimcha, kim oldin jim bo‘lsa, o‘sha aqlliroq, — dedi.

Savollar:

1. Chumchuqlarning tortishuvi qanday yakunlandi?
2. Qaldirg‘ochning aytganiga qo‘shilasizmi?

Qafasdagi qushcha va ko‘rshapalak

Sayroqi qushchani qafasga qamab, tashqariga osib qo‘yishgandi. U faqat tunda, hamma qushlar uyquga ketganda sayrardi. Bir kuni kechasi ko‘rshapalak kelib, qushchadan nega kun bo‘yi tinch o‘tirib, kechasi sayrashini so‘rabdi. — Bunday qilishimning o‘ziga xos sababi bor, — debdi qushcha. — Bir kuni kunduzi sayrayotsam ovchi ovozimga maftun bo‘lib qoldi va to‘rini qo‘yib, meni tutib oldi. Shundan beri faqat tunlari sayrayman.

http://eduportal.uz

— Lekin hozir qafasda turganingda bunday qilishing foydasiz-ku, — debdi ko‘rshapalak. — Agar buni sen qo‘lga tushishingdan oldin qilganingda edi, hozir ozod yurgan bo‘larding.

Savollar:

1. Qushcha nega kechasi sayrardi?
2. Qushlarga qanday g‘amxo‘rlik qilish kerak?

Maqol:

- Yengil oyoq uzoqqa qochar,
  Yengil bosh tuzoqqa tushar.

Tez aytish:

- Katta-katta ko‘zmunchoq
  Ko‘ylagimga ko‘rk munchoq.

Topishmoq:

- Qanotlari momiq, par
  Xat tashuvchi ham chopar.
  Tog‘-u sahro oshsa ham,
  Manzilin oson topar.

http://eduportal.uz

Oq terakmi, ko‘k terak?

Oq terakmi, ko‘k terak?
Bizdan sizga kim kerak?
— O‘zi a’lo o‘qiydi.
Tartibli ham odobli,
Hammani sevar,
Tikishda chevar.
Barchadan chaqqon,
Hammaga yoqqan.
Go‘zal, Ozoda kerak.

Savol:

Yana qanday o‘yin-qo‘shiqlarni bilasiz?

http://eduportal.uz

Maqollar

- Sog‘ tanda — sog‘lom aql.
- Ozodlik — obodlik.
- Yurtim, deb yuzga kirdim.
- Birliksiz kuch bo‘lmas.
- Bilimdan ortiq boylik yo‘q.
- Bilimliga dunyo yorug‘,
  Bilimsizga — qorong‘i.
- Sog‘liging — boyliging.
- Gap bilan shoshma,
  Ish bilan shosh.
- Dili pokning ishi pok.
- Til — aql bezagi.
- Yaxshi so‘z boldan shirin.
- Aql — Hasan, odob — Husan.

Savol:

Siz yana qanday maqollarni bilasiz?

http://eduportal.uz

Topishmoqlar

- Kichkina dekcha,
  Ichi to‘la mixcha.

- Yer tagida oltin qoziq,
  U hammaga bo‘lar oziq.

- Pishsa bemaza,
  Pishmasa maza.

- Dum-dumaloq bo‘yi bor,
  Palovda obro‘yi bor.

- Bir onadan yuz bola,
  Yuzovi ham bo‘z bola.

- To‘ni silliq, tuki yo‘q,
  Ichi qizil, ko‘ki yo‘q.

http://eduportal.uz

Yomg‘irdan so‘ng chiqadi,
Cho‘tir qalpoq kiyadi.
Quyoshni yoqtirmaydi,
Shamolni chaqirmaydi.

Ajib ishlar bo‘ladi,
Uxlaganlar ko‘radi.

Chopsa, chopilmas,
Bo‘lsa, bo‘linmas.
Kessa, kesilmas,
Ko‘msa, ko‘milmas.

Har kun yerga tushadi
Ikkita sara parda.
Ikki rangda ikkovi —
Oq parda, qora parda.

Tushganda qora parda,
Oq parda bekinadi.
Oqi tushsa agarda,
Qorasi chekinadi.

http://edu.ort.uz

BO‘LIM YUZASIDAN TAKRORLASH

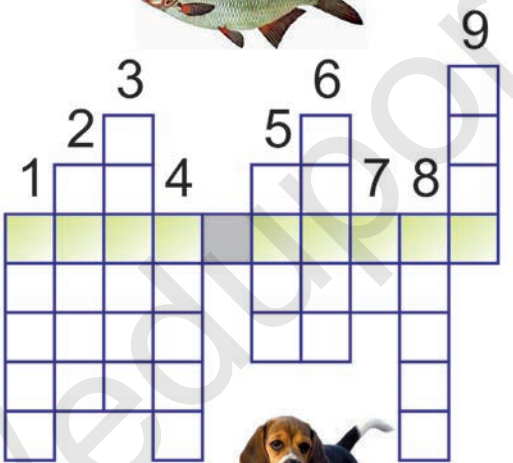
Boshqotirma

Katakchalarni to‘g‘ri to‘ldirsangiz, quyida berilgan maqolni bilib olasiz.

... — baxt kaliti.

http://edu.portal.uz

Tez aytish:

- Qo‘zichog‘im qo‘ng‘ir, oq,
  Qo‘ng‘iroqli qo‘zichoq.

Savol va topshiriqlar:

1. Yaxshilik qilish deganda nimani tushunasiz?
2. Bilmagan ishga aralashishning oqibati qanday bo‘ladi?
3. Falokatning oldini olish uchun nima qilish kerak?
4. O‘qigan ertaklaringizdagi qahramonlarni aytib bering.

Boshqotirma

Gapdagi ajratib ko‘rsatilgan harflarni daftaringizga yozing.

Topishmoqlar va maqollar biz uchun eng zarur o‘git.

Qanday maqol hosil bo‘ldi?

http://eduportal.uz

TINCHLIK VA DO‘STLIK

Xotira va qadr

Dilshod Rajab

Bu dunyodan o‘tganlar
Nomini yod etamiz.
Yaxshilarni qadrlab,
Dilini shod etamiz.

Chin inson xotirasi
Yashnab turar bog‘ bo‘lib.
Eslab yurar odamlar
Doim ko‘ngli chog‘ bo‘lib.

◆ **She’rni yod oling.**

Savollar:

1. Xotira va qadrlash kuni qachon nishonlanadi?
2. Biz kimlarni qadrlashimiz kerak?

Maqol:

- Qadrlasang qadring oshar,
  Qadrsizdan hamma qochar.

Tez aytish:

- Salima, Saida, Sokina sahifani sinchiklab o‘qidilar.

http://edu.portal.uz

Tinchlik — eng oliy ne’mat

Zikrilla Ne’mat

Dunyoda tinchlikdan-da bebaho, undan-da oliy ne’mat bo‘lmasa kerak. Bizning xalqimiz azaldan tinchliksevar, bag‘ri keng xalq. Tarixdan ma’lumki, To‘maris, Shiroq, Spitamen, Jaloliddin Manguberdi, Amir Temur kabi ulug‘ ajdodlarimiz xalqimiz tinchligi, ozodligi yo‘lida ayovsiz kurashganlar.

Xalqimizda «Ona yurting omon bo‘lsa, rangi ro‘ying somon bo‘lmas» yoki «Yurti tinchning eli tinch» degan ajoyib maqollar bor. Shunday ekan, biz — ulug‘ ajdodlar matonatiga sodiq avlodlarmiz. Biz ona Vatanimizni jondan sevib, bugungi tinch, dorulomon kunlarning qadriga yetib yashamog‘imiz shart.

Savollar:

1. Tinchlik deganda nimani tushunasiz?
2. Kimlar xalqimiz tinchligi, ozodligi yo‘lida kurashganlar?

http://edu.portal.uz

Tinchlik

Fayzi Shohismoil

Osmon to‘la kaptarga —
Rasmin chizib daftarga
Yozdi Omon
«Tinchlik» deb.

Chizib tog‘lar rasmini.
So‘lim bog‘lar rasmini,
Yozdi Omon
«Tinchlik» deb.

So‘ngra ota-onasin,
Tasvirlab darsxonasin,
Yozdi Omon
«Tinchlik» deb.

Keyin chizdi o‘zini,
Tagida dil so‘zini
Yozdi Omon
«Tinchlik» deb.

◆ **She’rni ifodali o‘qing.**

http://eduportal.uz

Ikki do‘st

Kunlarning birida ikki do‘st sahro uzra ketayotib, bahslashib qolishibdi. Biri qizishib ketib, noxosdan ikkinchisining yuziga tarsaki tushirib yuboribdi. Do‘st og‘riqni sezibdi-yu, hech nima demabdi. U qumga: «Bugun do‘stim menga tarsaki tushirdi», deb yozibdi.

Do‘stlar churq etmasdan yo‘lda davom etishibdi va go‘zal bir vohaga yetib kelishibdi. Ular ko‘lda cho‘milishga qaror qilishibdi. Tarsaki yegan do‘st sal bo‘lma-sa cho‘kayotganida hamrohi uni qutqarib qolibdi.

http://eduportal.uz

U hushiga kelganida, toshga: «Bugun mening do‘stim hayotimni saqlab qoldi», deb o‘yib yozibdi.

Shunda do‘sti undan nega bunday qilganini so‘rabdi.

Do‘sti javob beribdi:

— Birov xafa qilganida ginani shamollar uchirib yuborishi uchun qumga yozishimiz kerak. Ammo kimdir bizga yaxshilik qilganida shamolda uchib ketmasligi uchun toshga o‘yib bitishimiz lozim.

Savol va topshiriqlar:

1. Hikoya kimlar haqida ekan?
2. Tarsaki yegan do‘st qumga nima deb yozdi?
3. Sizning do‘stingiz noxosdan sizga tarsaki tushirsa, nima qilasiz?
4. Do‘stlaringizni ismi bilan sanab bering.

Maqollar:

- Do‘sting ming bo‘lsa ham — oz, Dushmaning bir bo‘lsa ham ko‘p.
- Avval o‘yla, keyin so‘yla.

http://eduportal.uz

Do‘stlik quvonchi

Anvar Obidjon

Men tomonga Boqi kelar,
Qo‘yni to‘la qoqi kelar.

Men boraman o‘rik bilan,
Yegan yaxshi sherik bilan.

Boshqalar ham kelar yana,
Birga o‘ynab-kular yana.

Doim shirin so‘z bo‘lamiz,
Bor olamga do‘st bo‘lamiz.

◆ **She’rni yod oling.**

Savol va topshiriqlar:

1. She’r nima haqida?
2. Do‘stlik haqida maqollar ayting.

Topishmoq:

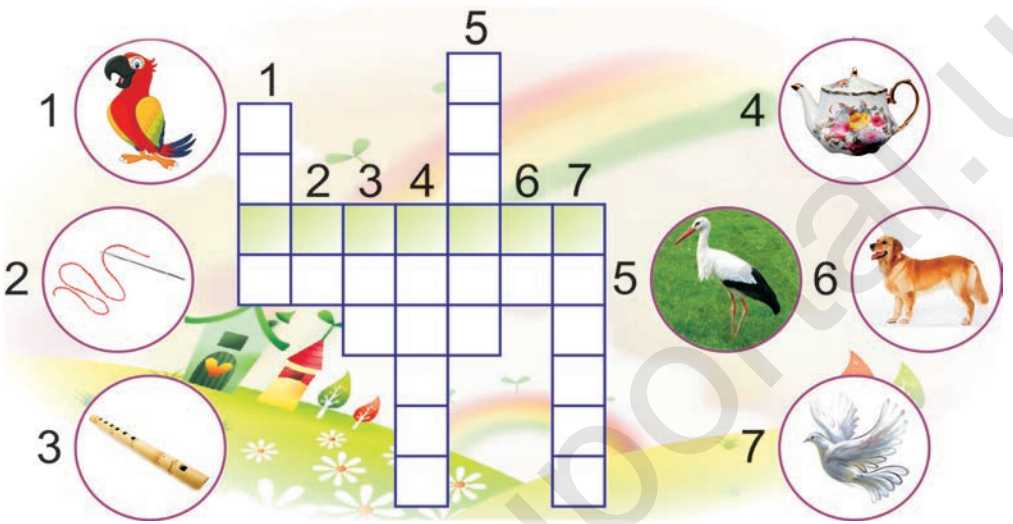
● Negadir hamma uni
To‘polonchi deyishar.
Bulutlar-u daraxtlar
Ta’rifini bilishar.

http://eduportal.uz

BO‘LIM YUZASIDAN TAKRORLASH

Boshqotirmani yeching:

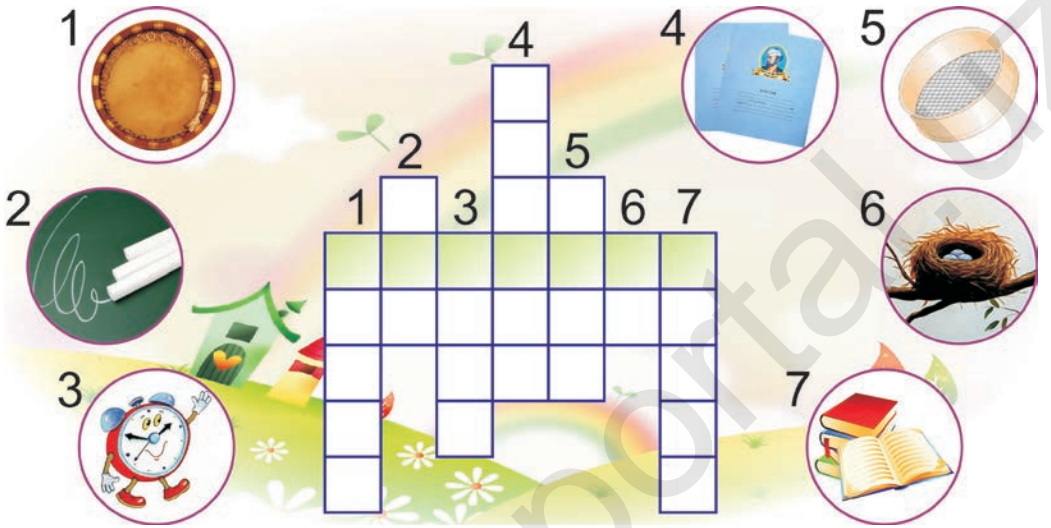

Katakchalarga berilgan harflardan mosini qo‘yib, bo‘limga oid so‘zlarni hosil qiling.

http://eduportal.uz

Boshqotirmani yechsangiz, bo‘limga oid so‘z kelib chiqadi.

Savol va topshiriqlar:

1. «Ona yurting omon bo‘lsa, rangi ro‘ying somon bo‘lmas» maqolini qanday tushunasiz?
2. Ozodlik, tinchlik uchun kurashgan ajdodlarimizdan kimlarni bilib oldingiz?
3. Do‘stlikni siz qanday tushunasiz? Daftaringizga shu haqida yozing.
4. Do‘stlik haqida maqollar yod oling va ayting.

http://eduportal.uz

YOZ — O‘TADI SOZ

Yoz

Bahodir Obid

Yoz — fasllar ichida eng sevimlisi. Kunlar issiq, tabiat — yam-yashil. Quyosh bobo osmon cho‘qqisida turib, astoydil nur sochadi. Uning nuriga to‘yingan mevalar g‘arq pishadi. Bog‘larda qizil-sariq shaftolilar, oltinrang o‘riklar yaproqlar ortidan xuddi “Meni yeng!” — deganday tovlanadi. Gulzorlarda turli gullar g‘uncha ochib, atrofga o‘zining xushbo‘y iforlarini taratadi.

Anhorlarda tiniq suvlar to‘lib-toshib

http://edu portal.uz

oqib, go‘yoki yoz haqida jo‘shqin qo‘shiq kuylayotganga o‘xshaydi. Eng maroqlisi, biz yozgi ta’tilda quvnab dam olamiz. Istirohat maskanlaridagi zilol suvlarda miriqib cho‘milamiz. Yaqinlarnikiga mehmonga borib, do‘st-u dugonalarimiz bilan quvlashmachoq, bekinmachoq kabi o‘yinlarni o‘ynaymiz.

Xullas... yoz — mazza. Agar xohlasangiz, yozda biznikiga keling.

Savol va topshiriqlar:

1. Yoz fasli haqida nimalarni bilib oldingiz?
2. Yoz sizga nimasi bilan yoqadi?
3. Yoz fasli haqida o‘z bilganlaringizni yozing.

Maqollar:

- Yozda ishlamagan,
  Qishda tishlamas.
- Yozgi harakat — kuzgi barakat.

http://eduportal.uz

Yozgi yomg‘irdan so‘ng

Sulton Jo‘ra

Quyosh balqib nur sepdi yana,
Ko‘kda nafis rango-rang kamon.
Yilt-yilt yonar barglar ustida,
Qolgan kumush tomchi durdona.

Unda-bunda qolgan sel suvi,
Kuzgi ko‘ldek, sof tiniq beti.
Suv tagidan silkinar osmon,
Oq bulutlar suzadi sekin.

◆ **She’rni yod oling.**

Savol:

Yozda yomg‘ir yog‘ganini kuzatganmisiz? U sizda qanday taassurot qoldirgan?

http://edu.portal.uz

Bu qaysi fasl?

To‘lqin Hayit

Osmon — tip-tiniq. Tandirdek qizigan kun og‘ir harsillaydi. Qorli tog‘lar bag‘ridagi so‘lim oromgohdan bolalarning quvnoq va shod ovozlari jaranglab turardi. Ajoyib pallalar, deysiz beixtiyor.

Akmal Oybekning «Alisherning yoshligi» kitobini o‘qimoqda.

— Yur, futbol o‘ynaymiz! — dedi qo‘lida koptok tutgan bola.

Yengil shabada esib, daraxt shoxidan sap-sariq o‘rik tap etib yerga tushdi. Akmal o‘rikka suqlanib tikildi va qo‘liga olib, o‘rnidan turdi-da, suvga chayib, og‘ziga soldi: «Qanday ajoyib fasl bu!» — dedi so‘ng quvnab.

Savol va topshiriqlar:

1. Toping-chi, hikoyada qaysi fasl haqida so‘z bormoqda?
2. Yozda pishadigan mevalarni aytib bering.
3. Qaysi meva sizga ko‘proq yoqadi?

Topishmoq:

● Quyoshda tovlanadi,
Shirasi til yoradi.
Hidi tutar falakni,
Biz yesak ...

http://eduportal.uz

Men oromgoh bolasi

Zaynab Begim

Men oromgoh bolasi —
Oromimni olaman.
Quvonch, sabot, g‘ayratni
Yuragimga solaman.

Oy bilan, osmon bilan
Sirlashib kezgim kelar.
Bolalik — donolikdir,
Deb gulga yozgim kelar.

O‘saman polvon bo‘lib,
Quvnatib yurt ko‘zini.
Qoqilmay, yiqilmasdan
Tik tutaman o‘zimni.

Savol va topshiriqlar:

1. She’r nima haqida?
2. Siz ham oromgohda bo‘lganmisiz?
3. O‘zingiz bilgan oromgoh haqida so‘zlab bering.

http://edu.portal.uz

O‘zimning quyoshim

Anvar Obidjon

Ona quyosh, aksingni
Chizdim yo‘lakka.
Sen hammaga mehribon,
O‘zing bo‘lakcha.
Nur tushmagan joylarda
Kezarmish kulfat.
Yo‘lagimni hech qachon
Bosmasin zulmat.

Savol:

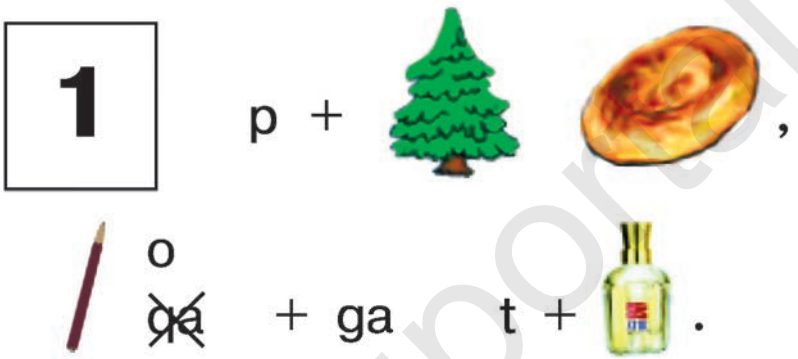
Yozda siz qanday mashg‘ulotlar bilan shug‘ullanasiz?

http://edu.portal.uz

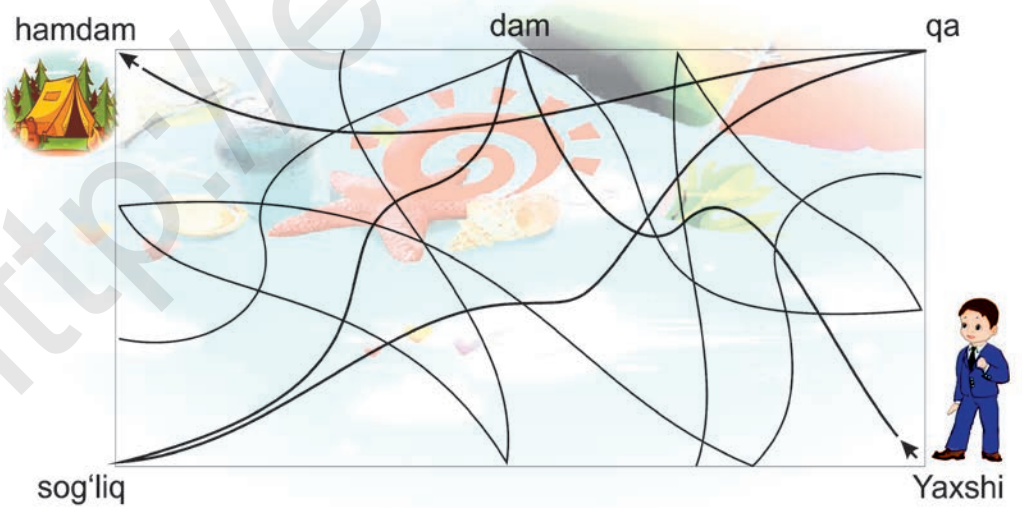
BO‘LIM YUZASIDAN TAKRORLASH

Rebus

Rebusni yechsangiz, oymoma haqidagi topishmoqni bilib olasiz:

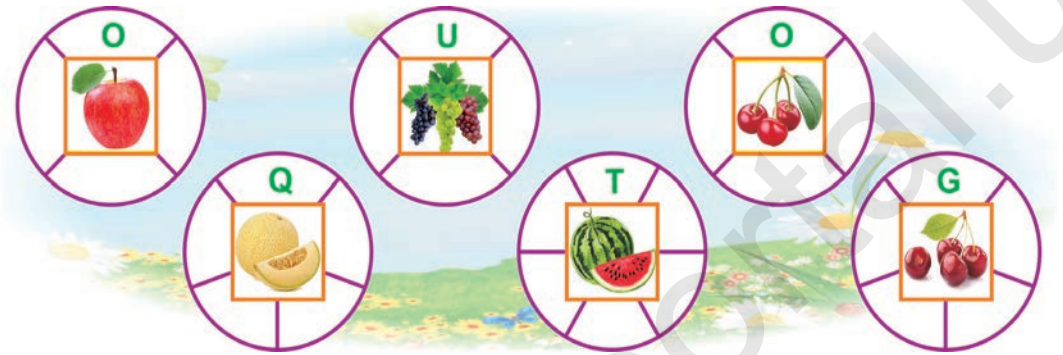
O‘quvchiga oromgohni topishga yordamlashing.

http://edu.portal.uz

O‘quvchiga yordam berib, qaysi maqolni o‘rgandingiz?

Rasm atrofidagi katakchalarga yoz ne’-matlarining nomlarini topib, yozib chiqing.

Yoz ne’matlaridan qaysi biri sizga ko‘p-roq yoqadi? Nima uchun?

Maqol:

- Dangasaning ishi bitmas,
  Yoz kelsa ham qishi bitmas.

Savol va topshiriqlar:

1. Siz oromgohda bo‘lganmisiz? O‘zingiz bo‘lgan oromgoh haqida so‘zlab bering.
2. Ovchining ishiga baho bering.
3. Fasllar ichida qaysi fasl sizga ko‘proq yoqadi?
4. Siz quyoshni qanday tasvirlaysiz? Quyosh haqida yana nimalarni bilasiz?

http://eduportal.uz

MUSTAQIL O‘QISH UCHUN

O‘zbek elim

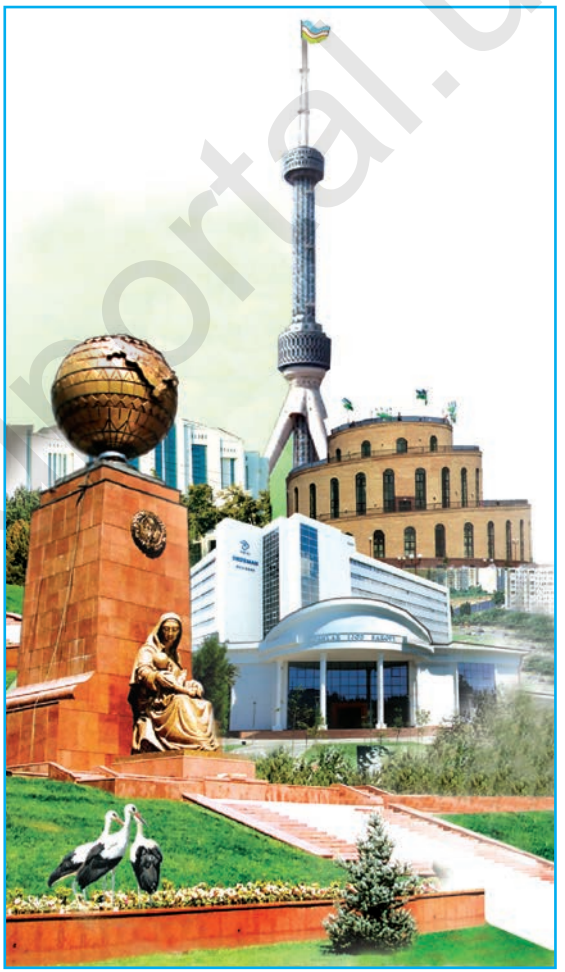
Odil Abdurahmon

O‘zbek elim,
Bek elim,
Senga nasib
Erk, elim.

Peshanangga
Nur tegib,
Kamol topgin
Baxt emib.

O‘zingning o‘z
Tug‘ing bor,
Mustaqillik
Cho‘g‘ing bor.

Bobom Temur
Suygan xalq,
Dunyo uzra
Yayrab balq.

◆ **She’rni ifodali o‘qing.**

http://edu.portal.uz

Musavvir

Erkin Malik

Bir musavvir bor ekan. U rasm chizish uchun dala-yu dashtlarga chiqarkan. Shunda: «Meni chizing, meni chizing», — deb osmonda qushlar chuldirar, uloq-chalar, toychoqlar atrofida dikir-dikir sakrashar ekan. Bu gal ham shunday bo‘libdi. Musavvir ularga jilmayib qo‘yibdi-da, nimalarnidir chiza boshlabdi. Uni kuzatib turgan jonivorlar:

— Nimaga bug‘doy rasmini chizyap-siz? — deb savolga tutishibdi.

— Bu dunyoda nonsiz yashab bo‘l-maydi. Non — taomlarning podshosi. Non

http://edu.portal.uz

bug‘doydan tayyorlanadi, — javob beribdi musavvir.

— Nega paxta rasmini chizdingiz?

— Paxtasiz ham yashab bo‘lmaydi. U kiyim-kechak degani.

— Nimaga humo qushini chizyapsiz? Bulbul yoki kabutarni emas?

— Humo — baxt qushi. Humosi bor yurt tinch va badavlat bo‘ladi.

— Quyosh-chi?

— Yurtimiz — quyoshli yurt. Uni bir kun ko‘rmasa, hamma sog‘inadi.

— Daryo rasmini nega chizdingiz?

— Vatanimizda ikkita katta daryo bor. Biri Sirdaryo, ikkinchisi Amudaryo. Bu ikki daryo butun O‘zbekistonni suv bilan ta’minlaydi.

— Tushundik. Oy va yulduzlar-chi?

— Hayot kun va tundan iborat. Kunduzi Quyosh yoritsa, kechasi Oy va yulduzlar butun olamni yoritadi.

Musavvir ana shunday narsalardan ham chiroyli rasm yaratibdi. U O‘zbekiston Respublikasining Davlat gerbi ekan.

http://edu.portal.uz

Yomonga yaqin yursang

Narayan Pandit

Qo‘shni o‘rmondagi bir daraxtda qarg‘a bilan oqqush yashardi. Yozning issiq kunlaridan birida ovchi horib, charchabdi. Daraxtning tagiga kelib, yoniga o‘q-kamonini qo‘ydi. So‘ng o‘sha yerda yotib, uxlab qoldi.

Birozdan keyin daraxtning tagidan soya ketib, ovchiga quyosh nuri tusha boshladi. Buni ko‘rib, oqqushning ovchiga rahmi keldi va qanotini yozib, unga soya qila boshladi.

Qarg‘a doim o‘zim bo‘lsam deydi. Bu uning odati. Bu gal ham uxlab yotgan ovchini ko‘rdi-da, shartta qilg‘ilikni qilib, pir etib uchib ketdi.

Qarg‘aning bu qilig‘idan ovchi uyg‘onib ketdi. Qarasa, ro‘parasida qanotini yozib, oqqush turibdi. Ovchi bu noma’qul ishni hoynahoy shu qilgan bo‘lsa kerak, deb o‘ylabdi-da, kamonidan o‘q uzib, oqqushni o‘ldiribdi.

Shuning uchun ham yomondan uzoq yurish kerak.

Maqollar:

- Yomon ko‘z tosh yoradi,
  Yomon do‘st — bosh.
- Yomon bilan yo‘ldosh bo‘lma,
  Nodon bilan — sirdosh.
- Yomon bola ko‘zidan,
  Bilinadi so‘zidan.

Tez aytish:

- Yayra yaylovda yayrab yurdi.

http://eduportal.uz

Non isi

(Rivoyat)

Bir kuni Husayn Boyqaro:

— Dunyodagi eng xushbo‘y narsani keltiring, — deb qolibdi. Unga dunyodagi jamiki xushbo‘y narsalarni keltirishibdi. Sulton:

— Yo‘q, — debdi.

Vazirlar nima qilishni bilmay, boshlari qotibdi. Axiyri topolmasdan Alisher Navoiyga murojaat qilishibdi.

Navoiy saroyga bir savat non olib borishni maslahat beribdi.

— Rahmat, do‘stim, — debdi Husayn Boyqaro, — yangi yopilgan non isini istayotgan edim, topib aytibsiz.

http://edu.portal.uz

Quyoshdan erta turib

Yo‘ldosh Sulaymon

Toza havo —
Tanga davo.
Kutaman tongni,
Tinglab dildan
Poytaxtimdan
Yangragan bongni.

Yotsa Omon,
Uyg‘otaman:
— Tur, uka, qani,
Qulochni yoz,
Bajarsak soz
Badantarbiyani.

Bizdan oyim
Xursand doim,
So‘zlar:
— Qo‘zilar,
Hamma sog‘liq
Shunga bog‘liq,
Bo‘y ham cho‘zilar!

bilimdonportal.uz

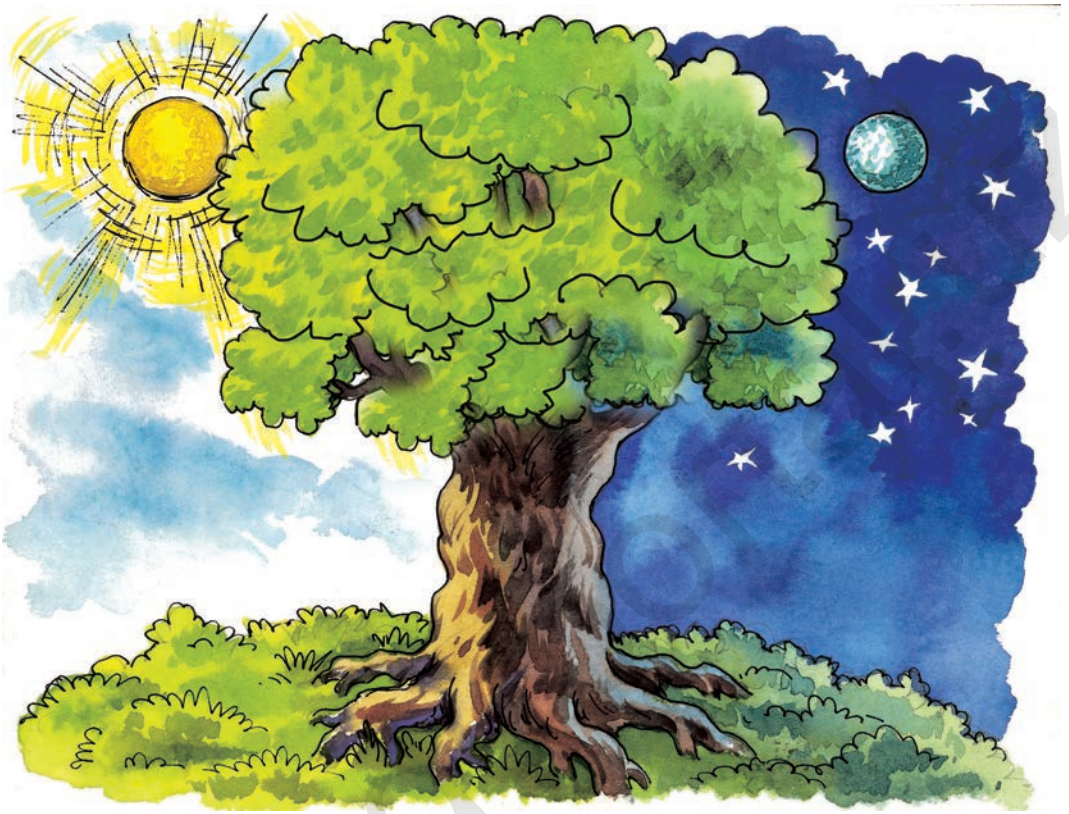
Qushcha

Abdulla Oripov

Goh butoqqa, goh gulga qo‘nar,
Tinim bilmas sayroqi qushcha.
Nechun bahor seni rom etgan,
Qayda eding bahor kelguncha?

Kel, yashaylik hamisha birga,
Bizda bahor, gullar barchasi.
Bilsang, men ham chaman o‘lkamning
Sho‘x va quvnoq, shod o‘g‘ilchasi.

http://eduportal.uz

Chinor va maysalar

Olloyor Begaliyev

Chinorning tuni bilan uyqusi buzilib turdi. Ba’zan oh urar, ba’zan esa yosh boladay qiqirlab kulardi. Chinor alahlaganda maysalar cho‘chib ketishardi.

Tong otdi. Quyosh nurlari bilan Chinorni quchoqlab oldi.

— Omonmisiz, go‘dagim?

— Go‘dakmish, — chinorni mazax qildi maysalar.

— Sizlar ham go‘daksizlar, — dedi Quyosh bobo nurlari bilan maysalarni chimchilab. Chinor tuni bilan bezovtalanib chiqqanidan nolidi:

— Nega bunday bo‘ldi, hayronman? Ilgari tinch uxlardim.

— Axir, bundan ming yil ilgari xuddi shu kuni urug‘ingni yorib, yer yuziga chiqqanding-ku! — dedi Quyosh bobo.

— Buni qarang-a, ming yoshga to‘ldimmi hali? — hayratlandi Chinor.

— Ming yosh? Bu nima degani? — so‘rashdi maysalar.

— Ming yosh degani o‘rtancha o‘g‘lim Zaminbekning mening atrofimda ming marta aylanib chiqishi, — dedi Quyosh bobo.

— Zaminbek kim? Nega u sizning atrofingizda aylanadi?

— Hoy chinor, o‘zing tushuntirib ber maysalarga,— deb yo‘lida davom etdi Quyosh bobo.

http://edu.portal.uz

Ulug‘bek bobom

Po‘lat Mo‘min

Osmonlarda nur ko‘zlaringiz,
Charaqlaydi yulduzlaringiz.
Amir Temur ruhi bo‘lib yor,
Yashnamoqda bu ozod diyor.

Samarqandda bordaysiz mudom,
Ey munajjim, Ulug‘bek bobom.
Fan ko‘ksida yashaysiz hamon,
Ardoqlaydi jahon-u zamon.

O‘chmagaydir hech izlaringiz,
Biz — yerdagi yulduzlaringiz.

http://eduportal.uz

Boychechak

Muhtarama

— Boy chechag-u oy chechak,
Muncha xushchiroy chechak.
Senga osmon mehribon,
Keng qirlar saroy, chechak.

Kulgilaring nur sochar,
Atirlaring moy, chechak.
Men bilan yur, uyimiz —
Senga issiq joy, chechak.

— Bilib qo‘ygin, emasman
Men arzandaoy chechak.
Ulash barcha do‘stingga,
Chunki nomim — boychechak.

http://eduportal.uz

Maqtanchoq g‘oz

Abdulla Avloniy

Bir g‘oz suvda suzib yurib, o‘ziga-o‘zi maqtanib: «Olamda menday hunarmand qush yo‘qdir. Yerda yuraman, suvda suzaman, havoda uchaman. Bir o‘zimning uch xil hunarim bor», — debdi. G‘ozning bu so‘zini bir qurbaqa eshitib: «Birodar, sen buncha maqtanmasang ham bo‘lar edi. Chunki baliqdek suza olmaysan, kiyikday yugura olmaysan, lochindek ucha olmaysan. Chala-chulpa uch hunarni bilguncha, birini yaxshilab bilganing ma’qul», — debdi.

Maqol:

- Chiranma, g‘oz, hunaring oz.

http://edu.portal.uz

Otam o‘giti, onam oq suti

Po‘lat Mo‘min

O‘stirdi sog‘lom,
Baxsh etdi orom,
O‘rgatdi salom
Otam o‘giti,
Onam oq suti.

Chiqdi til — so‘zim,
Nur ko‘rdi ko‘zim,
Tanitdi o‘zim
Otam o‘giti,
Onam oq suti.

http://edupost.al.uz

Suv — shifo

Erkin Malik

Ravshan shifokor ko‘rigidan o‘tayotganda kurak suyaklari qiyshiq o‘sayotganligi ma’lum bo‘ldi.

— Endi nima qilamiz, do‘xtir? — xavotirga tushdi dadasi.

— Oldini olsa bo‘ladi. Buning uchun suzish bilan shug‘ullanish kerak.

— Suv sovuq-ku! — deb yubordi Ravshan shoshib.

— Sen xavotir olma, — dedi shifokor kulib. — Shahrimizda shunday suv havzalari borki, qishda ham suvi yozdagidek iliq bo‘ladi.

Ota-bola xursand bo‘lib, shifokor tavsiya etgan sport majmuasini izlab ketishdi.

Savollar:

1. Shifokor nega Ravshanga suzishga qatnashishni maslahat berdi?
2. Siz sportning qanday turi bilan shug‘ullanasiz?

http://eduportal.uz

Buloq va daraxt

(Ertak)

Zamira Ibrohimova

Qadim zamonlarda bir daraxt va buloq bo‘lgan ekan. Ular yonma-yon yashar ekanlar. Buloq endigina ko‘z ochgan, nihol esa nozikkina, salgina shamoldan chayqalib ketarkan...

Oradan oylar, yillar o‘tibdi. Buloq suvi qirg‘oqdan toshib, irmoq hosil qilibdi. Nihol ham sarvqomat daraxtga aylanibdi. Yo‘lovchilar daraxtning soyasida dam olib, buloqning tiniq suvidan ichar ekanlar. Ketayotganlarida esa negadir faqat daraxtni maqtashar ekan:

— Zap qomatdor daraxt bo‘pti-da!

Daraxtning dimog‘i ko‘tarilib, hatto buloqni mensimay qo‘yibdi.

http://edu.uz

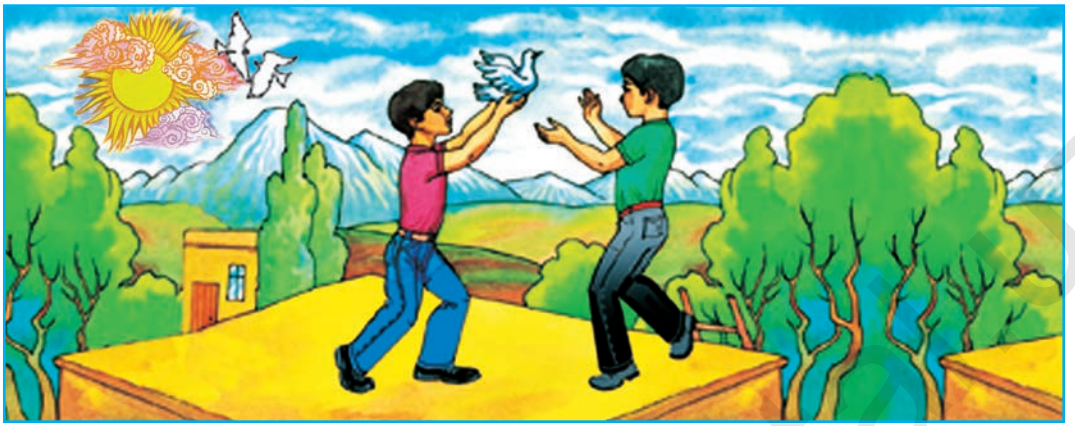
— Men soya solmaganimda, yoningda kim ham to‘xtardi? Na soyang bor, na husning! — manmansirabdi u.

Daraxtning gapidan buloqning dili og‘ribdi. Bu hol yana takrorlangach, buloq suvi sekingina o‘z oqimini o‘zgartiribdi. Shundan so‘ng daraxt ildizlariga bir tomchi ham suv kelmay qo‘yibdi. Daraxt esa buni sezmay, ko‘kka bo‘y cho‘zganicha mag‘rur turaveribdi. Biroq ko‘p o‘tmay a’zoyi badani bo‘g‘ilib borayotganini sezibdi. Shundagina pastga egilib, buloq suvi kelmayotganini ko‘ribdi.

— Nahotki buloq menga quvvat berib turgan bo‘lsa?! — o‘ylanibdi u.

Daraxtning ahvoli tobora yomonlashibdi, unga husn berib turgan yaproqlari qovjirab to‘kila boshlabdi. U buloqning dilini nohaq og‘ritganligini, tiriklikning kuchi ahillikda ekanini tushunib yetibdi.

http://eduportal.uz

Dil so‘zlari

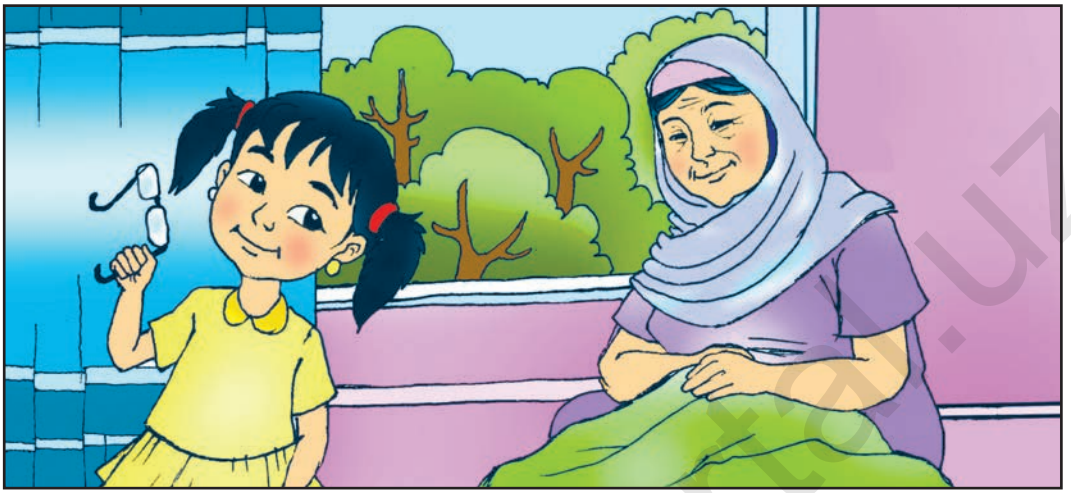
Habib Rahmat

Oq kaptarim chiroyli,
Ko‘k kaptarim chiroyli.
Tinchlik qushi deydigan
Dil gaplarim chiroyli.

Ko‘k toqida charx ursa,
Bir dasta gulga o‘xshar.
Quyosh boshida kulsa,
Bir hovuch nurga o‘xshar.

Parvoz aylang elma-el,
Qanotingiz tolmasin.
Yer yuziga: «Tinchlik», — deng,
Eshitmagan qolmasin.

http://darsportal.uz

Yo‘qolgan ko‘zoynak

Kavsar Turdiyeva

Gulshoda uch yoshdan oshdi. Uydagi hamma narsaga qiziqib quloq soladi. Mana, hozir ham buvisi ko‘zoynagini topa olmayapti.

— Buvingga ko‘zoynagini qidirishib yubor! — dedi oyisi va o‘zi ham qidirishga tushdi.

Dadasi esa kim ko‘zoynakni topsa, shokolad sovg‘a qilishini aytdi. Gulshoda stoldagi gazetani olib qarasa — ko‘zoynak... U yugurganicha dadasining yoniga bordi.

http://edu.uzportal.uz

— Men topdim! Topdim!

— Qoyil! — dedi oyisi. Buvisi ham rosa xursand bo‘ldi. Dadasi esa:

— Bu topag‘on qizimga, — deb shokolad uzatdi.

Hamma o‘z ishi bilan band bo‘ldi. Oyisi ovqat qildi. Buvisi ko‘rpa qavidi. Dadasi hovlida yer chopdi. Tushlikda birgalashib ovqatlanishdi. Keyin hamma turib yana o‘z ishini davom ettirishga kirishdi.

— Yana ko‘zoynagim yo‘qolib qolibdi, — birdan buvisining xafa ovozi eshitildi.

— Qayerga qo‘ygan edingiz? — so‘radi oyisi kelib.

Gulshoda pardaning ortidan mo‘ralab:

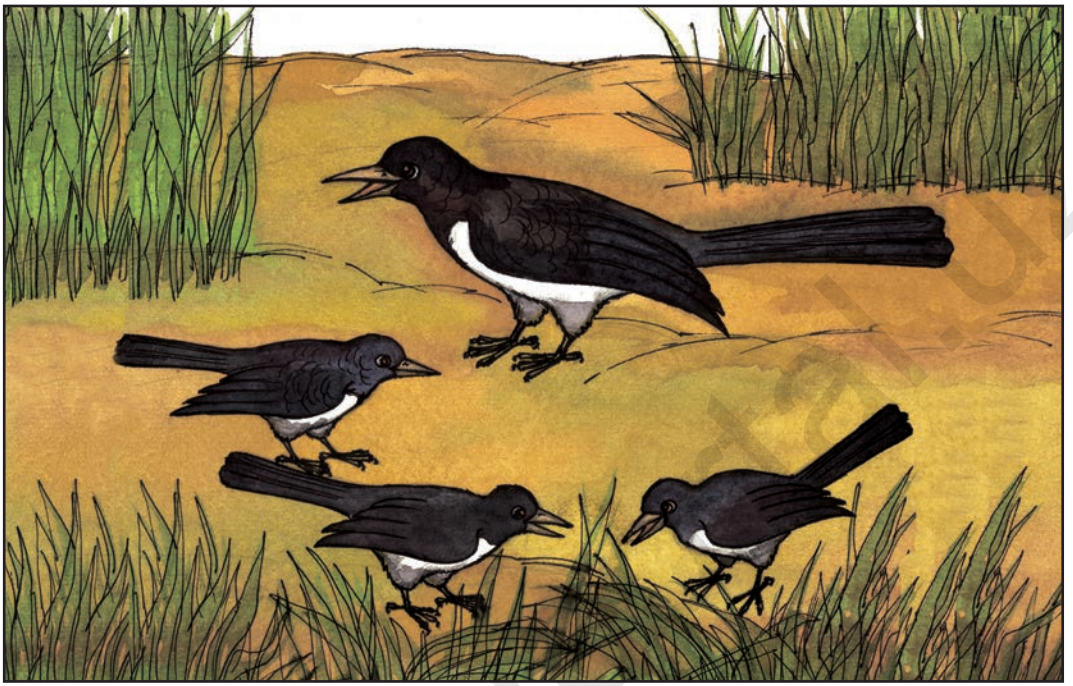
— Mana, buvimning ko‘zoynagini topib oldim. Endi shokolad berasizmi? — dedi.

Lekin bu safar oyisi unga xo‘mrayib qaradi va qo‘lidagi ko‘zoynakni olib qo‘ydi.

Maqol:

- To‘g‘ri so‘zlash insonni yaxshilikka eltadi.

http://eduportal.uz

Hakka va uning bolalari

(Ertak)

Bir kuni hakka bolalarini dalaga olib boribdi-da:

— Endi sizlar katta bo‘lib qoldingiz, ovqatingizni o‘zingiz topib yeyishingiz kerak, — debdi.

Ona hakkaning bu gaplari bolalariga yoqmabdi.

— Odamlar bizni tutib olsa, nima qilamiz? — deyishibdi bolalari.

— Bundan qo‘rqmasalaringiz ham bo‘ladi, — debdi ona hakka. — Odamlar sizni tutish uchun oldin tuzoq qo‘yishadi. Tuzoqqa don sepishadi. Sizlar o‘sha tekin donga uchmasalaringiz, odamlar sizni tuta olishmaydi.

— Shundayku-ya, — deyishibdi hakka bolalari, — agar odam bizni tosh bilan urib tushirsa-chi?

— U tosh olish uchun yerga engashadiku! — debdi ona hakka.

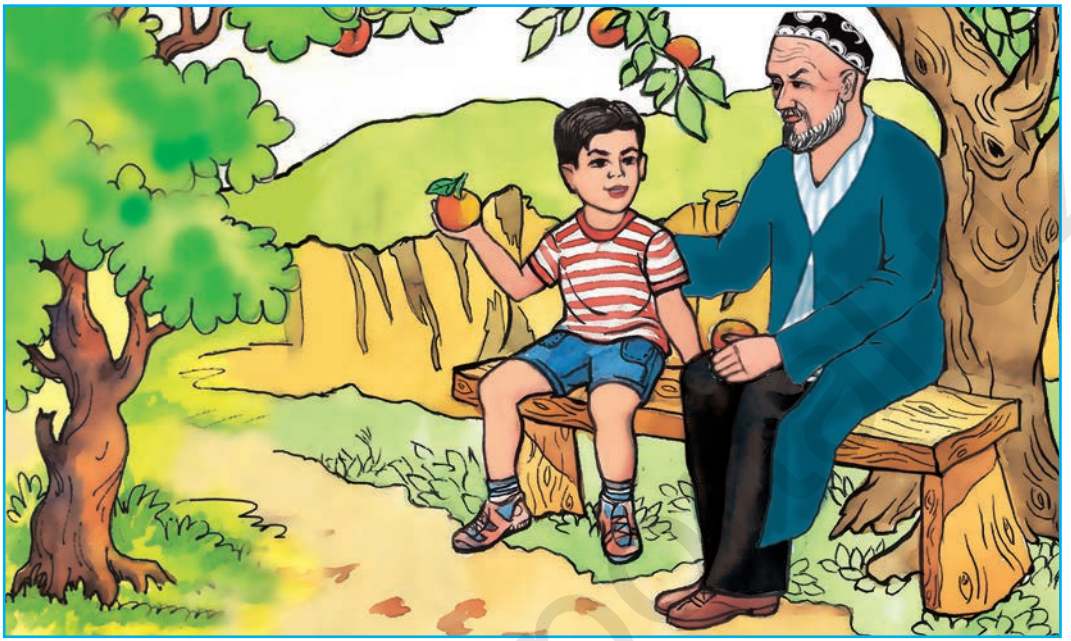
— Qo‘lida toshi bo‘lsa-chi? — yana e’tiroz bildirishibdi bolalari.

— O‘h-ho‘, sizning aqlingiz shunchaga yetar ekan, demak, dushmandan saqlanishning ham uddasidan chiqa olasizlar, — debdi-da, ona hakka bolalarini dalada qoldirib, o‘zi uchib ketibdi.

Tez aytish:

- Oq choynakka ko‘k qopqoq,
  Ko‘k choynakka oq qopqoq.

http://edu.portal.uz

Olma

To‘lqin Ilhomov

Bobo nevarasini tog‘ etagidagi dam olish uyiga olib bordi. Ular aylanib yurib shig‘il hosilli, qirmizi mevalari ko‘zni o‘ynatadigan olma daraxtiga ko‘zlari tushdi. Bobo ehtiyotkorlik bilan ikki dona olmani uzib, bittasini nevarasiga uzatdi.

— Shirin ekan... Bobo, bu olma daraxtini kim ekkan? — dedi nevara.

— Urug‘dan chiqqan bo‘lsa kerak, — dedi o‘ychanlik bilan bobo.

Nevara kutilmaganda olma shoxlariga tikilib qoldi.

— Xalta olib kelsak bo‘larkan.

Bobo hushyor tortdi.

— Bo‘tam, odamni uyaltirdingiz-ku.

— Nega bunday deyapsiz? — hayron bo‘ldi nevara.

— Qani, ayting-chi, bu olma daraxtini siz ekkanmisiz?

— Yo‘q.

— Saratonda chanqaganda yarim chelak bo‘lsa ham suv keltirganmisiz?

— Yo‘q.

— Ana, ko‘rdingizmi, daraxtga yordamingiz tegmapti. U qor, yomg‘ir suvlariga qanoat qilgan. Izg‘irinlarga chidagan. Endi hosilga kirib, uni barcha mehmonlarga ulashyapti.

Nevara shundaymi, deganday olma daraxtiga qaradi. Daraxt boboning gaplarini tasdiqlaganday shoxlarini qimirlatib qo‘ydi.

Hikmatli gap:

- Halol ish — lazzatli yemish.

http://eduportal.uz

Arpa-bug‘doy osh bo‘lur

Abdusodiq Irisov

Uch kishi safarga chiqishibdi. Ulardan ikkitasi belbog‘iga oltin-kumushlarini, qimmatbaho narsalarini tugib jo‘nabdi. Uchinchisi bir xalta non-u tolqon, bir ko‘za suv ko‘tarib yo‘lga chiqibdi. Buning xaltasini ko‘rib, haligi ikki kishi rosa kulibdi, uni mazax qilibdi.

— Obbo sodda-ey, oltin-kumush olmay, tolqon ko‘tarib yuribsanmi-a, og‘irlik qiladi-ku, — deyishibdi ular.

— Mayli, — debdi xalta koʻtargan kishi va yoʻlga ravona boʻlishibdi.

Nima boʻlibdi-yu, musofirlar choʻl-u biyobonga borib qolishibdi. U yerda na odam, na bir giyoh bor ekan. Oltin-u kumush egalarining qorni ochib, nima qilishini bilmay qolibdi. Endi ikkovi ham tolqoni bor kishiga yalinishga tushishibdi. Ular oʻz boyliklaridan berib, yo non, yo tolqonidan sotishini soʻrashibdi. Tolqoni bor kishi oltin-u kumushlarni qoʻliga olib, ogʻziga solib koʻribdi, keyin aftini burishtirib:

— Buni yeb boʻlmaydi-ku! — debdi va egalariga qaytarib beribdi.

— Mayli, kelinglar, — debdi u hamrohlariga rahmi kelib, — ovqatni baham koʻramiz.

Oltin-u kumush egalari oʻz qilmishlaridan xijolat boʻlishibdi. Shunga qaramay darrov oʻtirib, non-u tolqondan yeyishibdi. Shunda ikkovi ham:

— Arpa-bugʻdoy osh ekan, oltin-kumush tosh ekan,— deyishibdi.

http://eduportal.uz

Aql va boylik

(Ertak)

Bir cholning to‘rt o‘g‘li bor ekan. Bir kuni chol: «Men qarib qoldim, orangizdan bittangiz oila boshlig‘i bo‘lishingiz kerak. Kim aqlli va davlatmand bo‘lsa, o‘zini ko‘rsatsin. Shu merosxo‘r bo‘ladi», — debdi.

Katta o‘g‘il zumrad ko‘zli oltin uzuk taqqan qo‘lini, ikkinchi o‘g‘il zarbof choponini kiyib ko‘rsatibdi. Uchinchi o‘g‘il kumush va javohirlar qadalgan kamarini beliga bog‘lab ko‘rsatibdi. Chol kenja o‘g‘liga qarab:

— Nega sen indamaysan? Sen qaysi boyliging bilan maqtanasan? — debdi.

— Menda zumrad ko‘zli uzuk ham, zarbof chopon ham, qimmatbaho kamar ham yo‘q. Lekin mehnatkash qo‘lim, botir yuragim, aqlli boshim bor, — debdi kenja o‘g‘il.

Chol bor-yo‘g‘ini kenja o‘g‘liga meros qilib qoldiribdi va oila boshlig‘i etib tayinlabdi.

http://edu.ziyonet.uz

Yaxshi niyat

Anvar Obidjon

Hammada ham bor havas,
Mana, kichkina Avaz
Ko‘kka boqar uxlamay.
Men dedim, qani, so‘ray:
«Nelarni quchdi zikring,
Qaylarga uchdi fikring?»
U der: «Qaniydi bo‘lsam
Men quruvchi-kosmonavt.
Qurar edim Oyda ham
Bog‘cha, maktab, internat...»

http://eduportal.uz

She’r topishmoqlar

Shamlar

Yonar edi o‘nta sham.
Uchtasini o‘chirsam,
Qani kim ayta olar?
Menda nechta sham qolar?

Qaysi biri ma’qul?

— «Sh» harfining oldidan
Qaysi harf mos keladi?

Javob berar G‘ayratjon:
— «I» harfi soz keladi.

— Menga qolsa, — der To‘ra, —
«O» ma’qul «I»dan ko‘ra.

Topishmoqning javobin
Bir o‘ylab ko‘ring, jo‘ra,

Bu bilan ne demoqchi
Bizga G‘ayrat va To‘ra?

http://edu.portal.uz

Tez aytishlar

- Qo‘sh qo‘lqop,
  Qo‘shovi ham
  Bo‘sh qo‘lqop.
- Olim oldidagi oltita olmani oldi.
- Oydin oydinda oyisidan oldin bordi.
- Hashar, hashardan shahar yashnar.
- Dildora — Dinoraning dugonasi,
  Dinora — Dilnozaning dugonasi.
- Qodir qaldirg‘ochning qayrilgan qanotiga qaradi.
- Dilshodning dili shod,
  Dili shodning o‘zi shod.
- Saidning sa’vasi
  Sabzining sarasini,
  Mahmudning maynasi
  Mayizning maydasini yeydi.

http://eduportal.uz

MUNDARIJA

BIZ VATANNING ERTASI

Vatan *(Nosirjon Jo‘rayev)* 4
Yurt qalqonlari *(Dilshod Rajab)* 5
Vatan surati *(To‘lqin Hayit)* 6
Vatan — bu... *(Po‘lat Mo‘min)* 8
Bir kabutar *(Alisher Navoiy)* 9
Baxtli bolalar o‘lkasi *(Anvar Obidjon)* 10
Osmondagi yo‘limiz *(Vafo Fayzulloh)* 11
Bo‘lim yuzasidan takrorlash 13

MO‘JIZAVIY QISH

Qish *(Tursunboy Adashboyev)* 15
Yashasin qish 16
O‘zimizning qish *(Xudoyberdi Komilov)* 17
Qor bosgan dala (*Dilshod Rajab)* 18
Qish va bolalar *(Anvar Obidjon)* 20
Bo‘lim yuzasidan takrorlash 21

BIZ — BUYUKLAR AVLODI

Amir Temur *(Muhammad Ali)* 23
Amir Temur o‘gitlari 24
Muhammad al-Xorazmiy 25
G‘azal mulkining sultoni 26
Abu Ali ibn Sino 28
Buyuk munajjim 29
Shoh va shoir 30

http://eduportal.uz

Ona sabog‘i *(G‘iyos Komilov)*. 31
Bo‘lim yuzasidan takrorlash 33

KO‘KLAM — YASHNAYDI OLAM

Bahor kelgach *(Tursunboy Adashboyev)* 35
Bahor *(Sharofat Ashurova)* 36
Ona allasi *(Rivoyat)* *37*
Sakkizinchi mart *(Zikrilla Ne’mat)* 38
Bahor keldi *(Vafo Fayzulloh)*. 40
Navro‘z bayrami 41
Navro‘z *(Rauf Tolib)*. 43
Bo‘lim yuzasidan takrorlash 44

KITOB BIZNING DO‘STIMIZ

Kitobni asrang 46
Kitobim, jon kitobim *(Dilshod Rajab)* 47
O‘quv va bilim haqida *(Yusuf Xos Hojib)* 48
Kompyuter 50
Kitobga mehr *(Mirkarim Osim)* 51
Bo‘lim yuzasidan takrorlash 52

XALQ O‘GITI — BAXT KALITI

Sher va sichqon *(Ertak)* 54
Maymun va duradgor (Masal) 56
Shamol va quyosh *(Ezop)* 58
Rostgo‘y bola *(Ertak)* 60
Aqlli qarg‘a *(Abdulla Avloniy)*. 62
Shirin uyqu 64

http://eduportal.uz

Maqtanchoq xo‘roz *(Vasil Suxomlinskiy)*. 66
Kim aqlli 67
Qafasdagi qushcha va ko‘rshapalak 69
Op terakmi, ko‘k terak? 71
Maqollar 72
Topishmoqlar 73
Bo‘lim yuzasidan takrorlash 75

TINCHLIK VA DO‘STLIK

Xotira va qadr *(Dilshod Rajab)* 77
Tinchlik eng oliy ne’mat *(Zikrilla Ne’mat)* 78
Tinchlik *(Fayzi Shohismoil)* 79
Ikki do‘st 80
Do‘stlik quvonchi *(Anvar Obidjon)* 82
Bo‘lim yuzasidan takrorlash 83

YOZ — O‘TADI SOZ

Yoz *(Bahodir Obid)* 85
Yozgi yomg‘irdan so‘ng *(Sulton Jo‘ra)* 87
Bu qaysi fasl? *(To‘lqin Hayit)* 88
Men oromgoh bolasi *(Zaynab Begim)* 90
O‘zimning quyoshim *(Anvar Obidjon)* 91
Bo‘lim yuzasidan takrorlash 92

MUSTAQIL O‘QISH UCHUN

O‘zbek elim *(Odil Abdurahmon)* 94
Musavvir *(Erkin Malik)* 95
Yomonga yaqin yursang *(Narayan Pandit)* 97
Non isi *(Rivoyat)* 99

http://eduportal.uz

Quyoshdan erta turib *(Yo‘ldosh Sulaymon)* 100
Qushcha *(Abdulla Oripov)* 101
Chinor va maysalar *(Olloyor Begaliyev)* 102
Ulug‘bek bobom *(Po‘lat Mo‘min)* 104
Boychechak *(Muhtarama)* 105
Maqtanchoq g‘oz *(Abdulla Avloniy)*. 106
Otam o‘giti, onam oq suti *(Po‘lat Mo‘min)* 107
Suv – shifo (Erkin Malik). 108
Buloq va daraxt *(Zamira Ibrohimova)* 109
Dil so‘zlari *(Habib Rahmat)* 111
Yo‘qolgan ko‘zoynak *(Kavsar Turdiyeva)* 112
Hakka va uning bolalari *(Ertak)* 114
Olma *(To‘lqin Ilhomov)* 116
Arpa-bug‘doy osh bo‘lur *(Abdusodiq Irisov)* 118
Aql va boylik *(Ertak)* 120
Yaxshi niyat *(Anvar Obidjon)* 121
She’r topishmoqlar 122
Tez aytishlar 123

http://eduportal.uz

O‘quv nashri

Tal’at G‘afforova,
Ergash Shodmonov,
Gulbodom Eshturdiyeva

O‘QISH KITOBI

Umumiy o‘rta ta’lim maktablarining 1-sinfi uchun darslik

O‘n beshinchi nashr

«Sharq» nashriyot-matbaa
aksiyadorlik kompaniyasi
Bosh tahririyati
Toshkent — 2019

Rassomlar: Shirin Abilxayirova, Umid Sulaymonov

Muharrir Eldor Bozorov
Badiiy muharrir Bahrom Bobojonov
Texnik muharrir Juldiz Kadirova
Sahifalovchi Mastura Atxamova
Musahhihlar: Ma’mura Ziyamuhamedova,
Shahlo Xoldorova

Nashr litsenziyasi AI № 201, 28.08.2011.

Bosishga ruxsat etildi 03.05.2019. Bichimi 70x90$^{1}/_{16}$. «Pragmatic» garniturasi.
Kegli 18 shponli. Ofset bosma. Shartli bosma tabog‘i 9,36.
Nashriyot-hisob tabog‘i 9,0. Adadi 533762 nusxa. Buyurtma № 431.

«Sharq» nashriyot-matbaa aksiyadorlik kompaniyasi bosmaxonasi, 100000, Toshkent shahri, «Buyuk Turon» ko‘chasi, 41.

http://eduportal.uz